

Zveza prijateljev mladine Slovenije, Mladi raziskovalci zgodovine
Sobivanje človeka in živali skozi čas

SKRB ZA MAČKE SREDI 20. STOLETJA IN DANES

Avtorice: Nika Čvan, 5. b, Maša Mehle, Ema Tancik in Zoja Tomažič, 7. a

Mentorica: Vilma Vrtačnik Merčun

Domžale, marec 2025

K A Z A L O

	Stran
Kratko poročilo mentorice	3
1 UVOD	4
1.1 Cilji raziskovalne naloge	4
1.2 Metodologija in potek raziskovalnega dela	4
1.3 Teoretični del	4
2 RAZISKOVALNI DEL	7
2.1 Anketiranje učencev 6. razreda o domačih živalih	7
2.2 Intervju z veterinarjem dr. Matjažem Frankom iz Veterinarske ambulante Rex	9
2.3 Pogovori z današnjimi lastniki mačk	17
2.4 Pogovori s stanovalci Doma upokojencev Domžale	22
2.5 Pogovor z delovno terapevtko Petro Pekolj o domskih mačkah	25
3 SKLEPNE UGOTOVITVE	26
3.1 Primerjava rezultatov s podobnimi raziskavami	26
3.2 Skrb za mačke sredi 20. stoletja in danes	27
3.3 Primerjava ugotovitev z literaturo	30
4 SKLEP	33
5 LITERATURA IN VIRI	33
6 PRILOGE	34
6.1 Priloga 1: Pogovori z današnjimi lastniki mačk	34
6.2 Priloga 2: Pogovori o skrbi za mačke s stanovalci Doma upokojencev Domžale	38

Slika na naslovni strani: domači mački, foto: Arina Krasnikova, <https://www.pexels.com/photo/a-brown-tabby-cat-licking-the-gray-tabby-cat-7726303/> (18. 10. 2024)

KRATKO POROČILO MENTORICE

Čeprav na srečanjih mladih raziskovalcev zgodovine Zveze prijateljev mladine Slovenije sodelujemo že vrsto let, smo v letošnjem šolskem letu raziskovanje začeli z novo generacijo učenk. Interes za raziskovalno nalogo na razpisano temo so sprva izrazile štiri učenke 5., 6. in 7. razreda, a je Ana Zevnik Kljajič (6. a) zaradi številnih obveznosti kasneje odstopila od sodelovanja. Raziskavo so tako izvedle Nika Čvan (5. b), Maša Mehle in Ema Tancik (7. a). Med raziskovanjem so kot lastnico mačke intervjuvale Zojo Tomažič (7. a), pri tem pa se je nad temo tako navdušila, da se jim je kasneje pridružila pri nadaljnjem raziskovanju.

Sprva so mlade raziskovalke načrtovale raziskovanje skrbi za domače živali pri učencih naše šole. Da bi pridobile vpogled v razširjenost lastništva domačih živali, so izvedle anketo med šestošolci. Kasneje so ugotovile, da bi bila takšna raziskava preobsežna, saj se skrb za različne živali precej razlikuje. Zato so se osredotočile na mačke, ki jih najbolj obožujejo. Kljub temu so bili rezultati anketiranja koristni, saj so pokazali, kolikšen delež domačih živali predstavljajo mačke.

Raziskovalke so najprej preučile strokovno literaturo o skrbi za mačke in iz nje izpisale ključne smernice za pravilno nego teh hišnih ljubljenc. Na podlagi prebranega so sestavile vprašanja za veterinarja, ki so ga poiskale v domačem kraju. Njegovi odgovori so bili zelo strokovni, zato so jih morale dodatno raziskati in razložiti, da so jih lažje razumele. Nato so opravile pogovore s sedanjimi lastniki mačk, ki so jih večinoma našle med sošolci. Da bi dobile vpogled v skrb za mačke pred 70 in več leti, smo se dogovorili za intervjuje s stanovalci Doma upokojencev Domžale. Po primerjavi zbranih podatkov so raziskovalke oblikovale zaključke in uspešno zaključile raziskavo.

Ob koncu se želim iskreno zahvaliti vsem, ki so pripomogli k izvedbi raziskave. Posebna zahvala gre veterinarju dr. Matjažu Franku iz Veterinarske ambulante Rex za strokovne odgovore in razjasnitev mnogih vprašanj. Zahvaljujem se tudi šestošolcem, ki so sodelovali pri anketiranju, ter sedanjim lastnikom mačk, ki so raziskovalkam zaupali svoje izkušnje in delili fotografije svojih ljubljenc. Največja zahvala pa gre stanovalcem Doma upokojencev Domžale, ki so z nami delili dragocene spomine iz otroških dni. Iskrena hvala tudi delovni terapevtki Petri Pekolj, ki nam je omogočila pogovore in dodatno osvetlila nekatere vidike, ki so se pojavili tekom raziskave.

Raziskava o mačkah se na prvi pogled zdi preprosta in domača, saj govorimo o nečem vsakdanjem. Vendar pa pogled skozi daljše časovno obdobje razkrije pomembne spremembe – na srečo v korist mačk. Upam, da vam bo branje raziskave v užitek!

Mentorica:

Vilma Vrtačnik Merčun

1 UVOD

Naslov letošnje raziskovalne teme v okviru mladih raziskovalcev zgodovine ZPMS se nam je zdela zelo privlačna: *Sobivanje človeka in živali skozi čas*. Izmed mnogih možnosti za raziskovanje smo najprej želele obravnavati vse domače živali, ki jih imajo učenci naše šole, ter ugotavljati, kako skrbijo zanje. Ker pa bi bila taka raziskovalna tema preobširna, smo se osredotočile na skrb za mačke. Pogovarjati se o mačkah je bilo za nas zelo prijetno, saj nam mačke predstavljajo bitja, ki jih imamo danes vsi zelo radi.

1.1 CILJI RAZISKOVALNE NALOGE

Cilj raziskave je bil odgovoriti na naslednja vprašanja:

- katere domače živali imajo družine učencev 6. razreda naše šole in kolikšen delež družin ima doma mačke,
- kako se je v zadnjih 80. letih spremenila skrb za mačke: bivalni pogoji, prehrana, nega, naraščaj, pogostost bolezni in veterinarska oskrba?

1.2 METODOLOGIJA IN POTEK RAZISKOVALNEGA DELA

Pri raziskavi smo uporabile naslednje metode:

- kvantitativno metodo z anketiranjem šestošolcev o domačih živalih in
- metode spraševanja in sicer intervju z veterinarjem in
- metodo primera – kvalitativno raziskovalno metodo, ko smo s pogovori ugotavljale skrb za mačke danes in nekoč. Z današnjimi lastniki mačk smo preučile primere danes, v pogovorih s stanovalci Doma upokojencev Domžale pa v času njihovega otroštva – to je pred osmimi desetletji.

Raziskovalna naloga je tako počasi nastajala: od anketiranja in obdelave podatkov, preko intervjujev do končne primerjave skrbi za mačke nekoč in danes ter povzemanja ugotovitev.

1.3 TEORETIČNI DEL

Literature na temo hišnih živali, še posebej o mačkah in psih, je v knjižnicah zelo veliko. Osredotočile smo se le na nekaj knjig, iz katerih povzemamo osnovno znanje o mačkah. Pri obravnavi te tematike je pomembno poznati tudi Zakon o zaščiti živali.

Zakon o zaščiti živali

Zakon o zaščiti živali v 5. členu deli živali na hišne in rejne živali. Hišne živali so psi, domače mačke, sobne ptice, mali glodavci, terarijske, akvarijske in druge živali, ki so namenjene za družbo, varstvo ali pomoč človeku. Poleg domačih so tudi prostoživeče mačke, ki so potomke domačih mačk in živijo v okolju neodvisno od človeka ter se stiku s človekom izogibajo. Rejne živali so kopitarji, parkljarji, perutnina, kunci, kožuharji in druge živali, ki se vzrejajo ali redijo za proizvodnjo hrane, volne, kož, krzna ali za druge gospodarske namene. Skrbnik živali je pravna ali fizična oseba, ki odgovarja za žival, ne glede na to, ali je njen lastnik ali zanj le skrbi. Skrbnik zapuščene živali je imetnik zavetišča oziroma občina, če ne zagotovi zavetišča.¹

¹ Zakon o zaščiti živali (ZZZIV), Uradni list RS, št. 38/13 – uradno prečiščeno besedilo, 21/18 – ZNOrg, 92/20, 159/21 in 109/23, <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO1353> (18. 10. 2024).

3. člen določa, da ne sme nihče brez utemeljenega razloga živali povzročiti trpljenja, bolezni ali smrti. 4. člen opredeljuje, kaj je to mučenje živali. To je vsako ravnanje ali opustitev ravnanja, storjeno naklepno ali iz malomarnosti, ki živali povzroči hujšo poškodbo ali dalj časa trajajoče ali ponavljajoče trpljenje, ali škodi njenemu zdravju.²

6.a člen opredeljuje dolžnosti lastnikov mačk. »Lastništvo domače mačke se izkazuje z označitvijo mačke na predpisan način ter z vpisom mačke in lastnika v centralni register hišnih živali. Lastnik mačke ob prijavi sporoči, pristojna veterinarska organizacija pa v centralni register hišnih živali vnese podatke o mački in njenem lastniku. Lastnik mačke je dolžan pristojni veterinarski organizaciji sporočiti spremembo lastništva mačke, pogin ali evtanazijo mačke, če ni izvedena v pristojni veterinarski organizaciji; pristojni veterinarski organizaciji ali zavetišču pa pobege ali odtujitev mačke.«³

Sobivanje človeka in živali skozi čas

»Naši predniki so pred 70.000 leti iz vzhodnoafriške savane začeli osvajati druge dele sveta, tako da nas je danes menda že osem milijard. Razvili smo se v najbolj invazivno vrsto na Zemlji z Luno vred – Prešeren bi dejal: še naprej se pot nam kaže. Življenjski prostor smo si od nekdanj delili z drugimi živalmi, vendar že desetisočletja, če ne dlje, z njimi ne živimo v sožitju. /.../ Prvotne nomadske skupnosti so na svojih poteh iztrebile večino velikih sesalcev in vse druge človeške vrste, ob tem pa se je človek prebil na vrh prehranjevalne verige. Z začetkom kmetovanja pred približno 11.500 leti je začel udomačevati tiste večje divje sesalce in ptiče, ki se jih je splačalo in so se dale udomačiti (ovce, koze, govedo, prašiče, konje, velblode, kokoši) ter jih gojiti predvsem za lastno prehrano. V desetisočletjih se človekov odnos do živali ni bistveno spremenil. Zaradi njegovih posegov še vedno izumirajo vrste divjih živali, domače živali pa še vedno goji predvsem zato, da mu zagotavljajo hrano.«⁴

Sprehod skozi zgodovino mačk

»Prednica naše domače mačke je nubijska mačka, ki še danes živi na Bližnjem vzhodu. Domnevajo, da se je ta majhna divja mačka okrog 4. tisočletja pred našim štetjem začela približevati vasem in domovanju človeka. /.../ V starem Egiptu je okrog leta 2500 pred našim štetjem živel nilska mačka, za katero so dokazali, da je bila udomačena. V tem času so ob Nilu, prav tako pa tudi ob Evfratu in Tigrisu začeli gojiti pšenico. Svoj pridelek so na veliko veselje miši in podgan skladiščili in te so se v tej obljubljeni deželi prav naglo brezmejno namnožile. Tako je nastalo priročno lovišče za takrat že udomačene mačke kar na domačem dvorišču, Egipčani pa so to mačjo lastnost tako zelo cenili, da so začeli mačke po božje častiti in jih po smrti balzamirati. Zakonsko so jih celo tako ščitili, da so vsakogar, ki je ubil mačko, kaznovali s smrtno kaznijo.«⁵

Pot v Evropo: »Največ zaslug za razširitev mačk po tedaj znanem svetu imajo trgovci, ki so si kljub smrtni kazni upali iz Egipta pretihotapiti te zelo zaščitene svete živali. Potem ko so se mačke najprej udomačile po deželah okrog Sredozemlja, so se postopno naselile po vsej zemeljski obli. Prve mačke so v Evropo prinesli Rimljani in upravičeno domnevamo, da so se parile z evropskimi divjimi mačkami. Tako se je razvila nova vrsta mačk z močnejšo telesno zgradbo in značilnimi progami, ki spominjajo na tigrast kožuh.«⁶

² Prav tam.

³ Prav tam.

⁴ Marko Snoj: Naš odnos do drugih živali nekdanj, včeraj, danes in jutri, Sobivanje človeka in živali skozi čas, Ljubljana, Zveza prijateljev mladine Slovenije, Komisija za delo zgodovinskih krožkov, 2024, str. 13-19.

⁵ H. Grimm, I. Laurer: Mačke, Kako zanje pravilno skrbeti in jih razumeti, Maribor, Mettis bukvarna, 2009, str. 7.

⁶ H. Grimm, I. Laurer, 2009, str. 8.

Mračni srednji vek: »Sprva so v Evropi mačke izredno cenili, saj so svojo nalogo s preganjanjem miši in podgan odlično opravljale. A ker so v srednjem veku v mačkah videli satanistične živali in obvezne spremljevalke čarovnic, je tedaj za te udomačene zveri nastopilo mučno obdobje. Ni bilo redko, da so skupaj s čarovnico mučili in sežgali tudi mačko. Najbrž se imajo mačke za preživetje v tem sovražnem obdobju zahvaliti svoji plodnosti in izjemni inteligenci.«⁷

Slika 1: Za črne mačke je bilo življenje v preteklosti nevarno. Minilo je 300 let od tedaj, ko so na grmadah še zažigali mačke skupaj z njihovimi lastnicami. Na srečo se je kmalu zatem priljubljenost mačk začela povečevati tako, da so danes v tem prehiteli celo pse.⁸

Mačke pred 200 leti do danes: »Vsekakor je naposled napočil čas, ko je mačka spet pridobila veljavo, tokrat sicer ne več kot sveta žival, ampak kot priljubljena domača žival, ki še dandanašnji pridno preganja miši. To je navsezadnje njen nagon, ki ga ni mogoče spregledati. Dobra stara podeželska mačka, ki je pred kakimi sto leti živela na kmetiji, s kmečko družino ni vzpostavljala tesne povezave. Na domačiji se je trlo mačje svojati, ki je preganjala golazen⁹, in ljudje jih niso puščali v hišo, sploh pa ne v kuhinjo. Morale so ostajati na prostem, enako je veljalo za pse. Nič čudnega torej, če je tedanji mački hiša pomenila več kot ljudje. Če je kdo za zmerom odšel zdoma in si ustvaril nov dom, s seboj praviloma ni jemal odrasle mačke, ampak morda kakšnega mladiča. Torej o tem, da bi se mačka lahko preselila, na kmetiji sploh niso razmišljali. /.../ Konec 19. stoletja so že pripravili nekaj prvih razstav pasemskih mačk, in led je bil prebit. Pasemske mačke so takrat večinoma že živele po stanovanjih. /.../ Večina ljudi je sprejela običajno hišno mačko, pasemskih mačk pa nekako niso bili pripravljene sprejeti kot prave mačke. Ta predsodek marsikje velja še danes, a prepad med domačo mačko in pasemskimi mačkami se oži. Tudi precej domačih hišnih mačk živi le v stanovanjih, hranimo pa jih z vrhunsko hrano, jih češemo, ponujamo blazine, razkošne plezalnike, jim na radiatorje obešamo viseče mreže in jih celo razkazujemo na razstavah mačk. Postopoma je vse več ljubiteljev mačk prepričanih, da je mogoče mačko imeti v stanovanju, ne da bi jim ta takoj uničila vso stanovanjsko opremo.«¹⁰

»Pred 50 leti nihče ne bi niti pomislil, da bi imel mačko, ki bi živela samo v stanovanju, in je ne bi spustil na prosto. Šele zaradi naraščajočega prometa in gosto poseljenih mestnih četrti smo začeli razmišljati tudi o tem. /.../ Mačk pa ne ogroža le promet. Pomislimo samo na usodne padce, nevarne pasti, nastavljen strup, različne bolezni in parazite; vse to so resne nevarnosti, ki zunaj stanovanja ogrožajo naše ljubljene. Poleg tega lahko k temu prištejemo še nezaželen naraščaj, ki ga nekastrirana mačka mimogrede stakne, kraje, odstrel s strani lovcev ali odlov v

⁷ H. Grimm, I. Laurer, 2009, str. 8.

⁸ H. Grimm, I. Laurer, 2009, str. 206.

⁹ Golazen po SSKJ: *manjše, odpor, gnus vzbujajoče živali*, <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=golazen&hs=1> (18. 10. 2024)

¹⁰ H. Grimm, I. Laurer, 2009, str. 206-207.

pasti. Seveda je v mačji naravi, da se rade podijo na prostem, in če je mačka od malega na to navajena, je brez težav ne bomo mogli navaditi na prebivanje v stanovanju. Zato se je treba že v začetku odločno opredeliti: na prostem – da ali ne.«¹¹

2 RAZISKOVALNI DEL

2.1 ANKETIRANJE UČENCEV 6. RAZREDA O DOMAČIH ŽIVALIH

Za učence 6. razreda OŠ Rodica smo sestavile preprost anketni vprašalnik, ki je v prilogi raziskovalne naloge. Anketo so reševali le tisti učenci 6. razreda, ki imajo doma domače živali. Tako je anketo izpolnilo le 37 učencev 6. razreda, kar pomeni, da ima domače živali 59 % vseh učencev 6. razreda.

Preglednica 1: Anketiranci po kraju bivanja

<i>Kraj</i>	<i>število učencev</i>	<i>odstotek</i>
Rodica	4	11%
Jarše	2	5 %
Vir	6	16 %
Domžale	11	30 %
Podrečje	2	5 %
Bosna	1	3 %
ni podatka	11	30 %
skupaj	37	100 %

Večina učencev 6. razreda, ki imajo doma živali, stanuje v Domžalah (30 %), 16 % na Viru, 11 % na Rodici, ostali pa živijo v Jaršah in na Podrečju. Kar 30 % učencev ni navedlo kraja bivališča, ampak so namesto tega napisali npr. doma, naša hiša in zunaj, pred našo hišo itd. Eden od anketirancev je kot kraj bivanja navedel Bosno, kjer imajo psa, 15 kokoši in 3 krave. Ker se anketa nanaša le na šolsko okolico, te ankete v nadaljevanju nisva upoštevali.

Preglednica 2: Katere živali imajo doma družine učencev?

<i>Vrste živali</i>	<i>število družin</i>	<i>delež družin</i>
mačke	17	47 %
psi	19	53 %
zajci	4	11 %
jež	2	6 %
ribe	2	6 %
kača	2	6 %
hrčki	1	3 %
ptice	1	3 %
želva	1	3 %
činčila	1	3 %
ptičji pajek	1	3 %
paličnjaki	1	3 %
kokoši	3	8 %

¹¹ H. Grimm, I. Laurer: Mačke, 2009, str. 20.

konj	2	6 %
ovce	1	3 %
koze	1	3 %
skupaj	59	

V družinah učencev 6. razreda imajo doma skupaj **59 živali**. Največ družin ima pse (53 %), nato mačke (47 %), precej manj pa ostale domače živali, kar prikazuje zgornja preglednica. .

Preglednica 3: Koliko živali imajo v družinah šestošolcev?

<i>Število živali v družini</i>	<i>število družin</i>	<i>delež</i>
ena	22	63 %
dve	4	11 %
tri	3	9 %
štiri do deset	2	6 %
več kot 10	4	11 %
skupaj	36	

Ugotavljamo, da ima 36 družin šestošolcev OŠ Rodica doma domače živali. Večina družin, 63 %, ima doma samo eno žival, 11 % po dve, 9 % po tri, 6 % po štiri do deset in 11 % družin po več kot deset živali. V štirih družinah (11 %) imajo več kot 10 živali in sicer:

- prva družina: 1 pes, 3 zajci in 7 kokoši = 11 živali (doma na Viru)
- druga družina: 1 mačka, 1 pes, 31 rib, 2 kači, 1 jež = 36 živali (doma na Podrečju)
- tretja družina: 2 mačka, 2 psa, 30 rib, 1 ptica, 1 hrček, 1 želva, 50 kokoši, 20 ovc, 5 koz = 112 živali (v kraju Domžale)
- četrta družina: 40 paličnjakov (ni navedbe kraja)

Preglednica 4: Koliko vrst živali imajo v družinah šestošolcev?

<i>Število vrst živali v družini</i>	<i>število družin</i>	<i>odstotek</i>
ena	27	75 %
dve	3	9 %
tri	3	8 %
štiri do deset	3	8 %
skupaj	36	100 %

Zanimalo nas je, koliko različnih vrst živali imajo doma. Večina, 75 % družin, ima doma samo eno vrsto živali, 9 % po dve, 8 % po tri, 8 % anketirancev pa ima doma od štiri do deset vrst živali. V treh družinah (8 %) imajo več kot štiri vrste živali in sicer:

- prva družina: 4 vrste - mačko, kačo, kokoši in koze (ni navedbe kraja),
- druga družina: 5 vrst - mačko, psa, ribe, kače in ježa (doma na Viru),
- tretja družina: 9 vrst - mačke, psa, ribe, ptice, hrčka, želvo, kokoši, ovce in koze (v kraju Domžale).

Preglednica 5: Družine, ki imajo doma mačke

<i>Mačke in druge živali</i>	<i>število družin</i>	<i>odstotek</i>
samo ena mačka	8	47 %
samo več mačk	2	12 %

samo mačke in psi	1	6 %
mačke in druge živali	6	35 %
skupaj	17	100 %

Mačke ima doma 17 družin, kar predstavlja 47 % vseh družin, ki imajo doma domače živali. Zanimalo nas je, s katerimi drugimi živalmi sobivajo mačke. Skoraj polovica teh družin (47 %) ima doma samo eno mačko, 12 % jih ima več, 6 % ima doma samo mačke in pse, ostale družine (35 %) pa ima mačke in druge živali.

Preglednica 6: Kako varno in svobodno živijo psi in mačke? (v odstotkih)

<i>Način bivanja</i>	<i>% psov</i>	<i>% mačk</i>
povsem svobodni	5 %	35 %
ograda	5 %	0 %
svoboden in ograda	5 %	0 %
notranji v hiši	21 %	30 %
notranji in pesjak	16 %	0 %
pesjak	5 %	0 %
notranje-zunanji	27 %	35 %
pesjak in ograda	5 %	0 %
privezan	11 %	0 %
skupaj	100 %	100 %

Kakor smo videli, so psi in mački najpogostejše domače živali oziroma hišni ljubljenci. Način njihovega bivanja pa se med seboj precej razlikuje. Mačke bivajo na tri načine: dobra tretjina mačk (35 %) živi povsem svobodno, 30 % živi samo v hiši (notranje mačke) in 35 % jih živi svobodno zunaj, imajo pa tudi dostop v hišo oziroma stanovanje (to so notranje-zunanje mačke). Glede na to, da živimo na precej prometnem območju, ugotavljamo, da so nekatere mačke zaradi prometnih cest precej ogrožene. Psi živijo na več različnih načinov. 11 % psov je stalno privezanih, ostali pa živijo v hiši in zunaj (27 %), samo v hiši (21 %), v hiši in v pesjaku (16 %), posamezni psi pa živijo na druge načine: povsem svobodno, v ogradi ali v pesjaku in v kombinaciji teh bivališč.

2.2 INTERVJU Z VETERINARJEM DR. MATJAŽEM FRANKOM IZ VETERINARSKÉ AMBULANTE REX

Z veterinarjem, dr. Matjažem Frankom, ki vodi Veterinarsko ambulanto Rex na Rodici (Slomškova ulica 30, Domžale), smo se pogovarjale 22. novembra 2024.

Veterinarski poklic

Koliko časa že opravljate veterinarski poklic in koliko časa imate svojo ambulanto?

Delam od leta 1991, ko sem diplomiral, to je 33 let. Ambulanto imam od leta 1996.

Ali gre samo za popoldansko obrt?

Čeprav je ambulanta odprta samo popoldan, a ne delam nikjer drugje, samo tukaj sem zaposlen.

Katere vrste živali najpogosteje zdravite v vaši ambulanti?

Psi in mačke so najpogostejši. Zdravim tudi druge živali, a manj.

Katere druge vrste živali ste že zdravili in katera zdravljenja so vam bila največji izziv?

Zdravil sem že vrsto drugih živali, od ptičev, raznih papig, kakšen plazilec je bil vmes, potem konje kar pogosto zdravim, ker imam tudi sam konja, a vse bistveno manj kot pse in mačke. Zdravim tudi domače živali, kot so prašiči, ovce in krave. Za izziv mi je pa težko reči, ker mi je vsaka žival izziv. Potrudiš se pri vsaki, uspehi so pa različni. Nekatere živali se bolje zdravijo kot druge. Psi in mačke se bistveno bolje zdravijo kot druge živali. Mesojedci so in po mojem mnenju (ne vem, če je to tudi strokovno mnenje) rastlinojede živali in ptiči ne pokažejo, da so bolni, dokler ne postanejo žrtev. Blefirajo do konca, da jim nič ni. To je smiselna igra v naravi. Ko bodo plenilci zbirali med čredo, bodo gledali, katero žival bodo najlažje ulovili. Zato te živali dolgo časa ne pokažejo nobenih bolezenskih znakov. Medtem pa mesojede živali niso plen, ker imajo preveč orožja za to, koliko mesa dobijo. Zato imajo čas, da se nekam zavlečejo, pa njim tudi ni potrebno, da skozi jejo. Rastlinojede živali pa morajo ves čas jesti, medtem ko so lahko mesojede kar nekaj časa brez hrane, ker imajo bolj kalorične obroke. Če je rastlinojeda žival oslabela, prej postane plen. Zato tako dolgo časa ne pokaže, da je nekaj narobe z njo. Ko pa zares zbolijo, so zato bolj bolne kot mesojede in zato je odstotek uspeha pri zdravljenju manjši.

Slika 2: Z veterinarjem dr. Matjažem Frankom se je pogovarjala Ana Zevnik Kljajič, ki je z nami raziskovala do 10. 1. 2025, Veterinarska ambulanta Rex, 22. 11. 2024.

Kateri posegi so najpogostejši v vaši ambulanti in kateri so bili najzahtevnejši?

Zdravljenja raznih infekcij so najpogostejša, potem so cepljenja. Glede zahtevnosti, nekatere operacije so bile zahtevne, je pa veliko različnih. Tudi nekatera zdravljenja so zahtevna, a je samo zdravljenje razporejeno na daljše časovno obdobje. S takim pacientom se ukvarjaš par dni, pri operaciji pa moraš problem rešiti v eni uri ali pa ga ne rešiš. Tisti trenutek je bolj zahteven, takrat moraš biti res zbran, ker nimaš več možnosti nič popravljati. Če pa je to možno, je težje.

Kdo vam pri zahtevnejših posegih pomaga in na kakšen način?

Imam enega tehnika, ki mi pomaga. Kadar pa je zelo zahtevno, pa lastnika živali pošljem k specialistom. Specialisti so pač usposobljeni za to, sam vsega ne moreš znati delati.

Kateri so osnovni pripomočki veterinarja pri diagnosticiranju in zdravljenju živali?

Pripomočkov je pa zelo veliko: termometer, stetostop – za poslušanje srca in pljuč, tudi trebuh poslušajo pri prežvekovalcih ali konjih, da ugotovijo, kako prebava teče; otoskop – za preiskavo ušes, potem so razni laringoskopi, da pogledaš lahko v gobec, to so osnovni. Drugače pa jih je neskončno.

Kako so se ti pripomočki in naprave izboljševali, odkar ste veterinar?

Osnovni pripomočki se bistveno niso spremenili. Spremenila pa se je le dostopnost tistih pripomočkov, ki so bili nekoč le na fakulteti, npr. razni ultrazvoki, sedaj pa jih imajo povsod

po večjih klinikah. Dostopnost teh aparatov se je povečala, so pa tudi vedno boljši. Celotno CT imajo na nekaterih klinikah, npr. v Postojni, v Ljubljani, pa rentgen imajo tudi pogosto. Včasih je bilo vse to samo na fakulteti.

Vi pa tega nimate in imate verjetno kar probleme zaradi tega.

Ne, nimam problemov, saj pošljem lastnike živali naprej. Saj ni potrebno, da imaš vse. Tako kot zdravniki tudi nimajo vsega. Zlom npr. diagnosticiraš, ko potipaš, veš, da je zlomljeno. To ni problem. Da pa se vidi, če so manjše poškodbe, se pa pač žival pošlje naprej.

Verjetno se morate zaradi novosti stalno izpopolnjevati. Na kakšen način to poteka?

Na razpolago imam kupe knjig, cele omare strokovnih knjig. Veterinarji imamo tudi neke obveznosti, da moramo hoditi na predavanja za ohranitev licence. To so organizirana predavanja. Veliko je tudi predavanj, ki jih npr. farmacevtske službe organizirajo promocijsko, ko prodajajo razne stvari. Najprej povabijo nekega strokovnjaka specialista, da predava, na koncu pa vključijo promocijo. Tehnika pa tudi hitro napreduje.

S kakšnimi težavami ste se srečevali pri vodenju vaše ambulante v preteklosti in kako je sedaj?

Prav hudih težav ni bilo. Težko rečem. Popoldanski delovni čas imam zato, ker ljudje nimajo časa prihajati dopoldne. Zjutraj bi bilo smiselno imeti odprto le za tiste najbolj urgentne, ko se ponoči kaj zgodi. Ti bi zjutraj pripeljali živali, samo jaz sem iz Ljubljane in bi se moral zjutraj pripeljati v Domžale, potem pa bi moral iti nazaj v Ljubljano, pa popoldne spet nazaj v Domžale, tako da to ne bi šlo.

Ali ste kdaj tukaj živeli? Zakaj imate ambulanto ravno na Rodici in ne v Ljubljani?

Ne, nikoli nisem živel tukaj. To je dolga zgodba. Ambulanta je v bivši Jatini poslovni stavbi. Zidana je bila kot privatna hiša, nakar jo je Jata kupila in spremenila v upravno stavbo. V tej upravni stavbi je bila tudi Jatina veterina. Leta 1996 je bil zakon, s katerim se je privatizirala veterina, prej zakonsko nisi mogel imeti privatne veterine. Takrat je Jata potrebovala še enega veterinarja. Jatina uprava se je preselila v Zalog, tukaj pa je ostala samo Jatina ambulanta. Takrat, ko so veterinarja potrebovali zaradi nekih zakonskih zadev, so na delo sprejeli mene in sem začel tukaj delati. Po enem letu pa me niso več rabili, zato sem od takrat dalje sam delal tukaj. Stranke sem že imel in žal bi mi bilo, če bi moral ambulanto zapreti. Tako sem jaz ostal tukaj, na Rodici.

Skrb za zdravje mačk nekoč in danes

S katerimi težavami se lastniki mačk najpogosteje oglašajo v vaši ambulanti?

Pri mačkah je daleč največ infekcij. Lahko so kužne bolezni, teh je pri mačkah veliko, potem so infekcije, ko se mački pretepajo, abscesi¹² so pogosti. Med infekcijami je najpogostejši **mačji prehlad**, ko kihajo in smrkajo. Posebno pri mladih mačkah je to zelo pogosto. Včasih gre tudi na oči. Mačji prehlad je ozdravljiv, čeprav je najpogostejši vzrok smrti mladih mačk. To pa je najpogosteje zato, ker pride še kakšna pljučnica in od te potem mačke umrejo. Sama infekcija verjetno ni smrtna. Pri poškodbah na očeh pa lahko, če niso zdravljene, mačke tudi oslepijo. Kopica virusov in bakterij je, ki povzročajo približno enako bolezen. Ima neke klinične znake, po katerih jih lahko ločimo, npr. prav **herpes virus** povzroča razjedo na očeh. **Kalicivirus** povzroča razjedo po jeziku, zdravi se pa vse simptomatsko približno enako: antibiotik za oči pa antibiotik, da ne pride še do pljučnice. Včasih preide to tudi v kronično smrkavost, da potem mački smrkajo celo življenje, če je poškodba dosti huda. To je precej pogosto. Potem imamo mačji aids in levkozo, ki sta tudi pogosta. **Mačji aids** je soroden virus človeškemu aidsu, je v isti skupini, ni pa nalezljiv za človeka, prenaša pa se z ugrizom. Ko se

¹² Absces: lokalno omejeno nabiranje gnoja, ogniojek, vir: <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=absces&hs=1> (22. 11. 2024).

mački pretepajo med seboj, se prenaša z enega na drugega, ima pa dolgo inkubacijo. **Levkoza** pa je bolezen, ki se pojavi tam, kjer je veliko mačk skupaj. Zelo je podobna mačjemu aidsu. Mačji aids ima tudi podobne znake kot človeški aids, ima tudi upad imunskega sistema, pa včasih povzroča kakšne tumorje. Pri mačkah so tumorji relativno redki v primerjavi s psi, psi jih imajo veliko več. Običajno so povezani s tema dvema boleznima. Potem imamo pa levkozo, ki jo mačke dobijo, kjer jih je več skupaj. To ni hudo efektiven virus, občasno zbolevalo, ker se zadržuje v populaciji. Prenaša pa se s slino, ko mačke jejo iz skupnih skled ali pa umivajo drug drugega.

Ali sta mačji aids in levkoza tudi tukaj, na našem območju?

Tega je veliko vsepovsod, tudi tukaj. Občasno pride tudi epidemija **mačje kuge**. Kuga je velikokrat smrtna. Po vaseh včasih ljudje govorijo, da je mačke nekdo zastрупil, pa gre v bistvu za mačjo kugo. Mačke je relativno težko zastрупiti, ker jim ne moreš nečesa podtakniti, ker to začutijo in ne bodo jedle. Že zdravila jim je težko dajati.

Potem so pri mačkih razne **alergije**. Dostikrat je zelo težko ugotoviti vzrok, na kaj so mačke alergične. Zdravijo pa se simptomatsko. Lahko se poskusi s hrano. Pri mačkih je problem, ker jim je težko zamenjati hrano, ker druge hrane nočejo jesti. Hrana je lahko en vzrok, drugi vzrok so lahko bolhe. Te so bile pogost vzrok nekoč, sedaj pa je bolj bistveno manj. Danes so postali insekticidi boljši, bolj učinkoviti in veliko bolje zaščitijo. Potem so lahko vzrok pršice, tako da je veliko možnosti.

Kar se operacij tiče, so najpogostejše **sterilizacije in kastracije**.

Kako pogosto opravljate sterilizacije oz. kastracije mačk?

Zelo pogosto. Malo je to sezonsko, ko npr. se začnejo mački ženiti, je tega malo več. To je najpogostejša operacija, ki se dela v moji ambulanti.

Ali se je izboljšala varnost in učinkovitost kirurških posegov v primerjavi s preteklostjo?

Težko bi rekel, da se je izboljšala pri meni, pri meni je približno skozi enako. Generalno gledano, pa se je nekoliko. Pri meni je vzrok, da imam več prakse.

Tukajšnje okolje je kar nevarno za mačke. Ali imate dosti primerov poškodb mačk?

Ja, cesta je velik problem. Pri mačkih je zaradi tega vzrok smrti zelo pogost, potem so vzrok razne kosilnice, pa poškodbe, ki nastanejo med pretepanjem mačk, to je pa še bolj pogosto. Jasno pa te poškodbe niso tako usodne kot na cesti. Mački, ko se tepejo, se grizejo vsepovsod. Mački so grozljivi, kar se tega tiče. Imajo štiri kremplje, pa zobe kot iglice. Ko pride do ugriza, sploh ni videti tega mesta, mogoče je samo ena hrastica. Kakšen dan maček malo šepa ali kaj podobnega. Čez tri dni pa nastane takšna gnojna bula, da je potrebno gnoj spustiti ven, pa dati mačku antibiotike.

Katere bolezni mačk so danes najpogostejše in kaj so vzroki za to?

Najpogostejši so ugrizi. Pri prometnih nesrečah je pa zelo pestro. Poškodb pri mačkih zaradi padcev pa skoraj ni, kajti mački so toliko spretni, da se znajo ujeti. Tudi da bi narobe stopili, je pri mačkih izjemno redko. Pri psih je to pogostejše, saj so veliko bolj nerodni, ko tečejo. Od bolezni je mačji prehlad bistveno najpogostejši, potem mačji aids in levkoza.

To pomeni, da imajo prebivalci tukaj naokoli še kar veliko zunanjih mačk.

Ja, veliko je zunanjih. Po mojem mnenju jih je več kot notranjih. Posebno ti mački, ki niso kastrirani, grejo zelo daleč. Okoli drugega leta jih polovica pogine prav zaradi prometnih nesreč.

Ali glede bolezni opažate kakšne razlike v primerjavi s stanjem v preteklosti?

Ja, razlika je v tem, da je bilo parazitov v preteklosti bistveno več kot sedaj, pa tudi alergij je bilo več. Za pse je bila npr. daleč najpogostejša **alergija na boljši pik**, ker bolhe niso bile

odpravljene. Zdaj pa je tega relativno malo. Isto je pri mačkih. Imajo še bolhe, tako da jih je potrebno odpravljati, ampak bistveno manj kot včasih.

Kako pri mačkah opazimo, da imajo bolhe?

Veliko se umivajo, ampak na koncu bolhe vidiš. Množijo se zelo eksponentno. Najprej jih je čisto malo, da jih sploh ne opaziš. Je tako, kakor če bi imel kakšnega komarja, in če te ne pika, ne boš vedel, da ga imaš. Potem pa kar naenkrat ... Te mačje bolhe skačejo tudi na ljudi. Če bi mačke imele bolhe, bi to opazili. Potem imajo mačke **ušesne garje**. Mačkam damo insekticide, ki so tudi za bolhe, nekateri primejo tudi za garje. Damo jim ga enkrat, pa je potem vredu. To so **akaricidi**,¹³ insekticidi so za žuželke.

Ali se katere od teh bolezni mačk pojavljajo sezonsko ali v določeni starosti mačk?

Ja, sezonsko je bolj in drugih zajedavcev več poleti, pozimi je tega bistveno manj. Za mačji prehlad je značilno, da se pojavlja pri mladih mačkah.

Ali so klopi tudi nevarni?

So nevarni. Klopi so danes večji problem kot nekoč. Včasih zaradi klopov nismo imeli kaj dosti skrbi, ker je bilo z bolhami toliko dela. Pri mačkah klopov ni tako veliko kot pri psih. Izgleda, da v tem okolju, v mestu, klopov ni, da moraš iti malo ven. S klopi imajo probleme tisti, ki živijo ob robu gozda ali tja zahajajo. Klopi pa prenašajo bolezni, **borelijo** na primer, pa **anaplazmo**, **erlihijo**, neke krvne bolezni.

Katere simptome lastniki mačk pogosto prezrejo?

Zelo nevaren sindrom, ki ga prezrejo, je **odpoved ledvic**. Pes začne več piti in lulati, čeprav je še kar živahen, pa še kar nekako je. Ko pa pride do odpovedi ledvic, je ponavadi že čisto na koncu. Ni več pomoči. Zato vedno vprašam, preden grem žival operirat, koliko pije in koliko lula. Ni samo to, lahko je tudi sladkorna bolezen ali kakšne hormonske bolezni. Veliko stvari je možnih, je pa značilno, da ob odpovedi ledvic veliko pijejo. Pri mačkah je to bistveno manj pogosto kot pri psih, pa tudi preživetvena doba je pri mačkah ponavadi daljša, psi pa umrejo zelo hitro.

Ali bi se lastniki mačk lahko izognili posameznim boleznim?

Ja, bi. Npr. če kastriraš mačka, je verjetnost, da bo dobil mačji aids, petkrat manjša, ker se manj pretepa. Proti določenim boleznim se da cepiti, npr. proti levkozi, mačji kugi, pa proti nekaterim povzročiteljem mačjega prehlada. Jasno je, da bi bilo boljše kar se bolezni tiče, če so mački samo znotraj hiše, da ne bi imeli stika z drugimi mački. Veliko stvarjem bi se dalo izogniti. Pa redno odpravljanje teh parazitov je zelo pomembno, kar sem že omenil.

Kako naj lastniki ukrepajo glede teh?

Dobijo se preparati, to so ampule ali tablete. Večino teh, kar imamo, se daje enkrat na mesec. Toliko časa delujejo. Kar se tiče bolj in klopov, je dosti tudi takšnih ampul, ki imajo v sebi tudi snovi proti glistam. Koliko časa delujejo, je različno in je odvisno od preparata. Za večino primerov je zadosti, če mački damo ampulo štirikrat na leto.

Ali tudi pozimi?

Ne, pred zimo. Pozimi damo ampulo samo takrat, če jih opazimo. Biti moramo pozorni, ker tudi pozimi imajo lahko bolhe. Klopov ne morejo imeti, ko je enkrat temperatura pod ničlo. A imeli so tudi januarja klope, kadar je bilo npr. 14 dni toplo. Bolhe pa lahko tudi pozimi dobijo od enega drugega mačka, samo verjetnost prenosa je bistveno manjša, ker je hladno. Bolha je v bistvu talni zajedavec, ki ne živi na mačku. To so brložni zajedavci, ki se nahajajo tam, kjer maček živi. Jasno jih s seboj nese, bolha z njega skoči dol in gre potem na drugega mačka.

¹³ **Akaricidi** so sredstva za zatiranje pršic, ki sodijo v skupino pesticidov. Vir: <https://sl.wikipedia.org/wiki/Akaricid> (22. 11. 2024)

Samo zunaj, če je hladno, poginejo, drugače pa so relativno odporne. Če ne jejo, če nimamo mačka v stanovanju, ostanejo žive tudi do šest mesecev.

Kakšne preventivne ukrepe priporočate za mačke različne starosti?

Mladiče je potrebno dvakrat v razmiku enega meseca cepiti proti kužnim boleznim. Prvič jih cepimo, ko so stari osem tednov, potem pa čez štiri tedne. To so kužne bolezni: mačja kuga, levkoza, pa mačji prehlad. To je večinoma v enem cepivu skupaj. Lahko pa so učinkovine tudi deljene. Še prej je potrebno odpraviti gliste, ker so te **imunosupresivne** in zmanjšajo učinek cepiva, če so živali zelo glistave. Zunanje parazite je potrebno odpravljati. Dobro je, da zraven damo še učinkovine proti glistam. Zunanje mačke morajo dobiti ampulo vsaj trikrat na leto, notranje pa mogoče malo manj. Trikrat na leto damo živalim tablete proti glistam. Tablete proti glistam je relativno težko dati, so pa poceni. Injekcije so tudi, a niso posebej za mačke, ampak so za velike živali. To je ta **ivermektin**, o katerem so govorili pri covidu-19, češ da pomaga, a je to samo star antiparazitik, ki je tudi za mačke proti glistam in garjam v ušesih. Proti bolham pa premalo časa deluje, tako da bi morali dajanje ponavljati na tri tedne, kar pa ni praktično.

Prehrana mačk nekoč in danes

Kakšna so priporočila glede prehrane mačk in katere napake lastniki najpogosteje delajo pri tem?

Okoli tega je veliko različnih mnenj. Lahko povem svoje mnenje. Idealno bi bilo, če bi kuhali, sami pripravljali hrano, a je to zelo zapletena in kompleksna zadeva in ni za vsakega človeka, ker moraš natančno vedeti, kaj žival potrebuje. Druga najboljša možnost je, da jim dajemo komercialno hrano. Načelno naj bi bilo v njej vse, kar mačka potrebuje, ker so tako formulirane. Te hrane je ogromno, verjetno je težko imeti pregled nad vsemi. Če je hrana malo dražja, je lahko tudi malo boljša, ni pa vedno tako. Napake pa so: včasih so jim pogosto dajali **mleko**. Odrasli mački so laktozno-netolerantni, se pravi, da nimajo encima za mlečni sladkor. Sedaj tega ne delajo več. Komercialna hrana pa je v bistvu zasnovana tako, da imajo toliko proteinov, toliko maščob, vsega toliko, kot mora biti.

Ali so žita v mačji hrani problem?

Žita so problem, mački jih ne potrebujejo. Žita dajejo v hrano zato, ker so poceni vir energije. Samo po sebi to ni problem, lahko pa so mački alergični na gluten, tako kot mnogi. Seveda jim žit ne smemo dajati preveč.

Dolgo časa je bila tudi navada, da so mačkom dajali **surova jetra**. To je bila napaka, ker se v jetrih skladiščita A in D vitamin. Ponavadi je prišlo do hipervitaminoze A, ki se je pojavila s tem, da so mačka boleli sklepi. Ko pa si ga hotel odvaditi od tega, na kar je bil navajen, ni hotel jesti nič drugega.

Narediti je možno še eno napako, ta je, če kuhaš meso za mačka, pa potem vodo odliješ stran. Če si meso narezal na drobne koščke, se izloči ena aminokislina, ki se ji reče **tavrin**, ta aminokislina pa je esencialna za mačke, bistvena. Esencialna pomeni, da je ne morejo tvoriti iz drugih aminokislin ali česa drugega. Zato prihaja do pomanjkanja te aminokislina, potem pa lahko pride do motenj srca ali do motenj na očeh. Če daješ domačo hrano, je tudi narobe, če je preveč začinjena, npr. papricirana. Mački so kar izbirčni. Na kar mačka ne navadimo kot mladiča, ga kasneje težko navadimo.

Kako naj bo prehrana prilagojena starosti mačke in okolju?

Zunanje mačke morajo dobiti malo več hrane, ker se več gibljejo, bolj kalorično hrano.

Ampak zunanje lahko tudi same lovijo?

Ja, če lovijo, je to zanje dobro, a ne lovijo vse. Vprašanje okolja je tudi, koliko lahko ulovijo. Kar se pa starosti tiče, mladiči morajo dobiti hrano pogosteje, vsaj trikrat na dan, medtem ko

odrasle mačke lahko jedo manjkrat. Paziti je potrebno, koliko se redijo. Posebno sterilizirane mačke so nagnjene k debelosti. Hujšati pa jih ne smemo na hitro, ker so mački slabi stradači. Zelo slabo hujšajo. Hitro pride do bolezni. Če začnejo hujšati, pogosto zbolijo. Čeprav so debeli, bodo zboleli. Psi so pa zelo dobri stradači, so čisto nasprotje.

Pri mačkih moramo iti relativno hitro k veterinarju. Ni dobro čakati. Prvič zato, ker ko nehajo jesti, po treh dneh padejo v neko stanje ... To je podobno kot ketoza pri ljudeh. Ketoza¹⁴ je, kadar stradaš, naraščajo ketonska telesa.¹⁵ To je zaradi Kepsovega ciklusa¹⁶ – to je cikel citronske kisline. Da se spojine do konca razgradijo, morajo skozi Kepsov cikel. Citronska kislina ne more nastati iz maščob, večinoma nastaja iz glukoze. Če ni čisto nič glukoze, ta Kepsov cikel ne more teči. Maščobe se same ne morejo presnoviti. Pri ljudeh, na primer ali pa pri psih, ko stradajo, pride do ketoze, pri mačkah pa se niti na ketonske maščobe niti na ketonska telesa ne razdelijo, ampak ostajajo maščobe. Pri tem se maščobe topijo pa grejo v kri, se ne razgradijo, v bistvu se v krvi zadržujejo, pa zamastijo jetra. Stradanje je zato za mačke zelo nevarno.

Katere bolezni ali druge težave mačk so povezane s prehrano mačk?

Največkrat so to problemi z zobmi. To je najbolj pogosto. Dela se jim zobni kamen in povzroča paradentozo, zato jim smrdi iz gobca, dobijo vnetje dlesni, **gingivitis**, paradentozo in izgubljajo zobe. Z vso to pripravljeno hrano je problem. Če bi mačke samo lovile, tega ne bi bilo, ker je plen prožen, meso je prožno. Tako je s pripravljeno hrano, kot so briketi, še slabše je z mokro pripravljeno hrano, kar se tega tiče. Ta povzroča plak, zato imajo mački hude probleme s tem. Vedno starejše so, slabše je stanje glede tega.

Nekateri mački imajo probleme, ker se jim v mehurju nabira pesek. Takšni mački potrebujejo dieto. Z dieto se to odpravi. To ljudje večinoma opazijo, ker mačke ne morejo lulari. Mačka je na mačjem pesku nonstop, ne more pa odvajati vode. To je za mačka lahko usodno, če se mu mehur čisto zapre in se zastruplja. Hitro moraš to predreti, samo prej mu moraš dati narkozo. Narkoza pri takšnem mačku, ki je že zelo oslabel, pa je lahko rizična. Končno lahko tudi mehur poči. To je kar nevarno. Ko to opaziš, moraš takoj iti k veterinarju.

Kako naj lastniki ukrepajo, če opazijo, da mačka bruha ali ima drisko?

Obroke mora zmanjšati na čisto majhne, pa mehko hrano se ji mora dajati. Vzrokov za bruhanje in drisko je zelo veliko. Če ni hitro boljše, mora iti k veterinarju. Lahko se mu da probiotike, kot je ta človeški Linex, ki je dober tudi za mačke, prodajajo pa jih zelo veliko tudi za živali. Probiotik se da v hrano. Če bruha in imajo drisko, ponavadi nehajo jesti. Vzrok so pogosto infekcije, en korona virus povzroča to bruhanje in drisko, sicer ni življenjsko nevaren. To je korona virus, ki ni isti kot za ljudi. Mačja kuga tudi povzroča to, potem pa imamo še druge viruse, ki to povzročajo. Lahko maček tudi poje kaj takega, kakšen tujek, npr. mladič lahko požre kakšno igračo ali pa samo nitko, ko se igra. Tudi zastrupitve lahko spremlja bruhanje in driska. Zastrupijo se drugače težko, a mladiči se radi igrajo s kakšnimi rožami, med katerimi je veliko strupenih rož, npr. božična zvezda, oleandri, benjamin, lilije in podobne. Če imamo

¹⁴ **Ketoza**: presnovno stanje, pri katerem se maščobne kisline uporabljajo za proizvodnjo energije. Vir: <https://www.wellion.si/sladkorna-bolezen/presnova-pri-zivalih/ketoza-krav-molznic> (22. 11. 2024).

¹⁵ **Ketonska telesa** so spojine, ki se pri ketozi (na primer pri stradanju ali sladkorni bolezni) pojavljajo v povišanih koncentracijah v telesnih tekočinah.. Mednje sodijo tri vrste kemijskih spojin, ki nastajajo kot stranski produkti presnove maščobnih kislin: aceton, acetoacetat in beta-hidroksibutira. Vsako nastajanje teh spojin v organizmu se imenuje **ketogeneza** in je v majhnih količinah potrebna za organizem. Ko pa je ketogeneza prekomerna, se koncentracija ketonskih teles v organizmu poviša in nastopi ketoza. Pri zelo visokih koncentracijah ketonskih teles se pH v organizmu nevarno zniža - to stanje imenujemo **ketoacidoza**. Vir: https://sl.wikipedia.org/wiki/Ketonska_telesa (22. 11. 2024).

¹⁶ Kepsov cikel: večfazni proces v celični presnovi, pri katerem se ob prisotnosti kisika porabljajo ogljikovi hidrati, nastajajo pa energijsko bogate molekule, voda in ogljikov dioksid, vir: <https://fran.si/201/esskj-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika/4417616/krebsov/> (22. 11. 2023)

mladiče, moramo takšne rože pospraviti. Včasih maček bruha zaradi glist. Gliste pridejo v želodec, ga zdražijo in zato bruha. Tudi to je možno.

Psihično zdravje oz. vedenje mačk

Ali pri svojem delu opazate tudi vedenjske težave mačk?

Ja, so. Mačke so zelo hecne. Prvič so zelo različne med seboj. Psi so si nekako bolj podobni kot mačke. Nekatere mačke so po obnašanju podobne psom, druge pa so čisto drugačne. Nekatere so bolj divje, druge manj, čisto različno od karakterja mačke. Mačke, ki so samo notranje, imajo sigurno problem, ker je njihovo življenje premalo pestro. Dolgčas jim je. Živali imajo neke osnovne nagone, ki jih nekako zadovoljijo, a notranja mačka tega ne more. To je slabost tega notranjega okolja.

Ali je del nagona tudi druženje, ker priporočajo, da imamo več notranjih mačk?

Druženje je dobro, ni pa tako pomembno kot pri psih. Je pa boljše, če je več notranjih mačk skupaj, da imajo notranje mačke družbo. Pri psih pa je to prav akutno. V tem je med njimi velika razlika. Če pes ni v družbi, ga mučimo. Vsi ti psi, ki so privezani ali v boksih ali pa, da nimajo dosti družbe, npr. da jih ljudje malo pozabijo, je dejansko mučenje.

Ali je tukaj kot družba mišljena tudi človeška družba?

Ja, človeška družba je lahko. Pri notranjih mačkih pa ne gre toliko za družbo, bolj gre za to, da imajo premalo stimulusa. V nekem okolju, ki je relativno majhno in ves čas čisto enako, ni toliko potrebe, da bi imele nekoga, ampak se jim premalo dogaja, da bi bilo zadosti zanimivo. To je čisto psihično. Potem so pri mačkah včasih problem kakšne fobije, strahovi. Včasih se to zgodi, da se potem samo skrivajo.

Kako npr. oskrbite zelo agresivne in bolj divje mačke?

Moraš imeti zelo spretnega človeka, da ti drži takšno mačko, da jo lahko prime. Včasih se nekaterih mačk, ki niso socializirane, ne da prijeti. Potem ne moreš narediti nič drugega, razen če jim daš pomirjevalo. Jasno pa je to nepraktično, če gre ponavljajoče težave. Ne moreš ji vsak dan dati pomirjevala. Mačko se lahko zavije v neko brisačo, da ne morejo praskati, pa potem pregledaš tisto, kar se da.

Ali so se mačke danes bolj prilagodile človeku kot v preteklosti, so prijaznejše?

Kar se evolucije tiče, so se sigurno bolj prilagodile človeku. Moje mnenje pa je, da bomo šli sedaj v nasprotno smer, ker steriliziramo mačke, ki se dajo uloviti. Dejansko pa puščamo tiste, ki se ne pustijo uloviti. Tako delamo kontra selekcijo, kar velja predvsem za prostoživeče mačke. Ker so divje, se jih ne da sterilizirati, zato se razmnožujejo.

Ali pri starejših mačkah opazate vedenjske kakšne spremembe, npr. demenco?

To se pojavlja, a morajo biti zelo zelo stare mačke, od 18 let naprej. Menda pa demenca ni enaka kot pri ljudeh.

Življenjska doba mačk je kar dolga ali ne?

Imel sem primere mačk, ki so bile stare čez 20 let. Mislim, da sem imel najstarejšo mačko, ki je bila stara 23 let. Drugače ima večina mačk bistveno krajšo življenjsko dobo. Približno od 14. leta naprej so mačke stare in lahko od starosti preminejo kadarkoli. Ni potrebno, da so hudo bolne. Ponavadi pride neka bolezen, ki je povezana s staranjem.

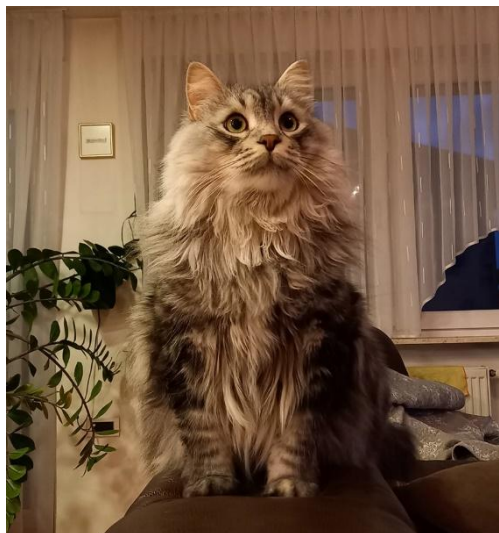
Kaj bi, po vašem mnenju, morale vprašati lastnike mačk, da bi izvedele, kako dobro skrbijo za zdravje svojih mačk?

Vprašajte jih, če mačkam dajejo sredstva proti parazitom, če jih cepijo, pa kako hitro grejo k veterinarju, če se mački kaj zgodi.

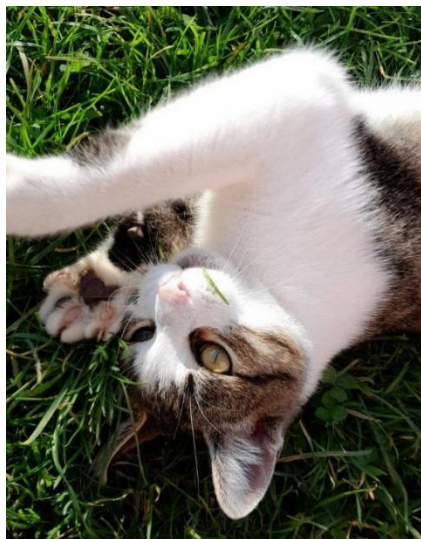
Hvala vam za vaše odgovore!

2.3 POGOVORI Z DANAŠNJIMI LASTNIKI MAČK

Pogovorile smo se tudi z današnjimi lastniki mačk, ki so večinoma naši sošolci. Tako smo spoznale devet mačk. Naše sogovornike smo prosile tudi za fotografijo njihove mačke. Za vse mačke, razen za mačka Janka, smo jih tudi dobile.

Slika 3: Aljin maček Bali je hišni muc (foto: Alja).

Slika 4: Larin muc Tone je zunanji maček (foto: Lara).

Sliki 5 in 6: Mačka Murka in maček Bojči sta zunanje-notranja (foto: Vid).

Sliki 7 in 8: Mačka Bambi se rada zadržuje na stolih za mizo. Je zelo občutljiva in ima samosvoj značaj,

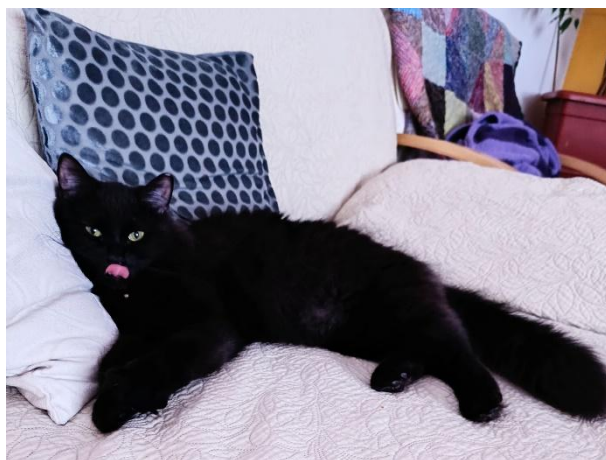
ki je odraz njene ogroženosti v preteklosti, ko je bila prostoživeča mačka (foto Vid).

Slika 9: Adnin maček Čili je zunanje-notranji (foto: Adna).

Slike 10, 11 in 12: Zojina Roksi je notranja mačka (foto: Zoja).

Sliki 13 in 14: Zojina mačka Roksi na mačjem drevesu in na postelji (foto: Zoja).

Sliki 15 in 16: Viktorijina mačka Čili je večinoma notranja muca (foto: Tine Švajger).

Sliki 17 in 18: Viktorijina mačka Čili na praskalniku v dnevni sobi in v listju pred hišo (foto: Tine Švajger).

Pogovori z lastniki današnjih mačk so v prilogi raziskovalne naloge. Da smo lažje prišle do zaključkov, smo izdelale preglednice, ki jih predstavljamo na tem mestu.

Preglednica 7: Značilnosti mačk in mačkov, vključenih v raziskavo

<i>Ime mačke/mačka</i>	<i>izvor</i>	<i>bivanje</i>	<i>starost</i>
maček Janko	dobili preko spleta	notranji/zunanji	ni podatka
maček Bali	od rejnice	notranji	3 leta
mačka Murka	zapuščena na podeželju	notranji/zunanji	6 let
mačka Bambi	najdena v mestu	notranji/zunanji	10 let
maček Bojči	zavetišče	notranji/zunanji	2 leti
maček Čili	od prijateljice	notranji/zunanji	ni podatka
maček Tone	od prijateljev	zunanji	2 leti
mačka Roksi	zapuščena	notranja	1 leto
Mačka Čili	pri prijateljici	notranje/zunanja	4,5let

Preglednica 8: Spanje in umik, igra in vzdrževanje čistoče

<i>Ime mačk/mačkov</i>	<i>spanje in umik</i>	<i>igra</i>	<i>mačje stranišče</i>
maček Janko	na postelji, menja, umik za pralni stroj	vezalke, nima praskalnika	1-krat na 1 ali 2 dni
mačka Bali	v stanovanju menja, umik v kabinet	žogice, igrače na palici, mačje drevo	v kotu delovne sobe, 1-krat na dan
mačka Murka	poleti zunaj v senu, pozimi v hiši v košari/postelji, umik v svojo posteljo	žogica, svinčniki, praskalnik	v kotu dnevne sobe in pod stopnicami, 1-krat na dan
mačka Bambi	poleti zunaj v senu, pozimi v hiši na postelji, umik v spalnico	žogica, preproga, praskalnik	pod stopnicami, 1-krat na dan
maček Bojči	poleti zunaj v senu, pozimi večkrat na postelji, umik v svojo posteljo	igrače na praskalniku, ne mara božanja	v kotu dnevne sobe, 1-krat na dan
maček Čili	znotraj v svoji posteljici, umik pod posteljo	z lasmi, nima praskalnika	1-krat na dan
maček Tone	zaprt v lopi v svoji postelji, umik na drevo, pobegne stran	z ujeto mišjo, ne mara božanja	stranišče v lopi, 1-krat na dan
mačka Roksi	v postelji ali na okenski polici, umik v omaro	teka po hiši za žogicami, praskalno drevo, ima rada božanje	1-krat na dan
Mačka Čili	na mizi ali na praskalniku v dnevni sobi, umakne se v bolj mirno sušilno sobo	žogice z zvončki igračke na palčkah, imajo praskalnik	V kopalnici čistijo 3-4krat na dan

Preglednica 9: Prehrana in čista voda, higiena in sterilizacija oz. kastracija

<i>Ime mačk/mačkov</i>	<i>prehrana in čista voda</i>	<i>higiena</i>	<i>Steriliz./kastrir.</i>
maček Janko	jedilni kotiček v kuhinji, je suho in mokro hrano, ne lovi miši, vedno sveža voda	krtačenje neredno, 1-krat na mesec zobna higiena	da
maček Bali	jedilni kotiček v dnevni sobi, hranjenje 2-krat na dan briketi in konzerva tune, fontana z vodnim filtrom	krtačenje vsak dan (dolgodlak), ne skrbijo za zobno higieno	da
mačka Murka	jedilni kotiček na oknu, briketi, lovi miši, včasih tudi ptice, vsak dan sveža voda	ne krtačijo (ni potrebe, je kratkodlaka), ne pusti zobne higiene	da
mačka Bambi	jedilni kotiček na polici za zaveso briketi, lovi miši (a redko kaj ujame), vsak dan sveža voda	ne krtačijo (ni potrebe, je kratkodlaka), ne pusti zobne higiene	da
maček Bojči	jedilni kotiček na oknu, briketi, lovi miši, včasih tudi ptice, vsak dan sveža voda	ne krtačijo (ni potrebe, je kratkodlaka), ne pusti zobne higiene	da
maček Čili	jedilni kotiček v kuhinji, suha in mokra hrana, ne lovi miši, stalno sveža voda	krtačijo pogosto, zobna higiena pogosto	da
maček Tone	v mačji lopi, zjutraj konzerva, stalno briketi, lovi miši, a jih ne poje, vsak dan sveža voda	ne krtačijo (je kratkodlak), ni zobne higiene	da
mačka Roksi	kotiček v kuhinji, mokra hrana zjutraj in zvečer, popoldne briketi, vsak dan sveža voda	krtačenje 1- do 2-krat na teden (dolgodlaka), ni zobne higiene	da
mačka Čili	Kotiček v dnevni sobi poleg kavča, zjutraj in zvečer briketi, občasno mesni ostanki, ne lovi miši, enkrat je ujela ptico	Krtačijo vsak dan(ker je dolgodlaka), ni zobne higiene.	da

Preglednica 10: Nalezljive bolezni in paraziti, obisk veterinarja

<i>Ime mačk/mačkov</i>	<i>Cepljenje proti nalezljivim boleznim</i>	<i>Odpravljanje parazitov</i>	<i>Obisk veterinarja</i>
maček Janko	cepljen	zaščita z ovratnico	počakajo dan dva, če ni bolje obiščejo veterinarja
maček Bali	cepljen	je notranji in ne potrebuje zaščite	če pogosto bruha, poškodbe še ni imel
mačka Murka	cepljena v mladosti	ampule	ima kronični mačji kašelj, ki ni ozdravljiv
mačka Bambi	cepljena v mladosti	ampule	zahtevna operacija in občasne poškodbe
maček Bojči	cepljen v mladosti	ampule	ob poškodbi zaradi mačjih bojev (daljše zdravljenje)
maček Čili	cepljen	ni zaščiten	pozdravil mačji prehlad
maček Tone	ni znano	ovratnica proti zajedavcem	bil poškodovan, takoj so šli k veterinarju
mačka Roksi	cepljena	iztrebili bolhe	1 do 2-krat na leto preventivni pregled
mačka Čili	pred štirimi leti cepljena	na pol leta ampule in tablete	če bruha, počakajo dan ali dva in če ni bolje, grejo k veterinarju, poškodovana ni bila

Preglednica 11: Družabnost, značaj in pomen mačk

<i>Ime mačk/mačkov</i>	<i>družabnost</i>	<i>značaj</i>	<i>pomen</i>
maček Janko	se družijo z domačimi, pred tujimi se skriva, dobro se razume z drugimi živalmi.	živahen, družaben in ubogljiv	zelo veliko
Maček Bali	rad se družijo, če je veliko ljudi se umakne, nima stika z drugimi živalmi	radoveden, rad se crklja, malo len	zelo veliko
mačka Murka	preveč prijazna do ljudi, dobro se razume s psom, slabše z drugimi mačkami	zelo prijazna, malo vsiljiva	imajo jih zelo radi, so družinski člani
mačka Bambi	do domačih včasih prijazna, včasih napadalna, tujih se boji, dobro se razume s psom, slabo z drugimi mačkami	plašna, napadalna, potrebuje varnost, igriva, navezana na domače	imajo jih zelo radi, so družinski člani
maček Bojči	do ljudi malo bojzljiv, dobro se razume s psom, napada druge mačke	pogumen, neustrašen, napadalen do mačk	imajo jih zelo radi, so družinski člani
maček Čili	navajen na domače, drugih se boji	plašen, igriv, samotarski	zelo navezani nanj
maček Tone	do domačih in otrok prijazen, tujih se boji, s sosedovim psom se ne razume, družijo se s sosedovo mačko	prijazen, igriv, skrben za čistočo	dosti pomeni
mačka Roksi	rada ima družbo domačih, zbeži pred obiski, nima druge živalske družbe	prijazna, plaha, previdna, skrbna za čistočo	pomembna za druženje
mačka Čili	rada se družijo z domačimi in tujimi, drugih živali nimajo, s sosedovim psom se ne družijo, zbeži	pogumna, igriva, prijazna, čista	pomeni dobro družbo, zelo pomembna

2.4 POGOVORI S STANOVALCI DOMA UPOKOJENCEV DOMŽALE

Da bi ugotovile skrb za mačke sredi 20. stoletja, smo se 7. 2. 2025 pogovorile z upokojenci, ki stanujejo v Domu upokojencev Domžale. Spoznale smo devet stanovalcev. S tremi smo se pogovorile osebno, z ostalimi pa v skupini. Vsi so stari 87 ali 89 let z izjemo dveh, ki sta stara nekaj let manj. Vsi stanovalci, z izjemo dveh, so otroštvo preživel na širšem območju Domžal. Ena od izjem je v otroštvu živela v Prekmurju, druga pa v okolici Novega mesta.

Slika 19: Ema, Zoja, gospa Francka (kaže svojo domačo muco) in Maša, Dom upokojencev Domžale, 7. 2. 2025 (foto: Ema Tancik).

Slika 20: Zoja, gospa Mira, Maša in Ema, Dom upokojencev Domžale, 7. 2. 2025 (foto: Ema Tancik).

Slika 21: Nika in gospe Marjana, Stanislava, Dragica, gospod Milan ter gospe Štefanija, Marija in Kristina, 7. 2. 2025 (foto: mentorica Vilma Vrtačnik Merčun).

Da smo lažje primerjale odgovore stanovalcev v Domu upokojencev Domžale, smo povzetke strnile v preglednice. Celotni odgovori so v prilogi raziskovalne naloge.

Slika 22: Domska muca, ljubljenska gospe Mire (foto: Ema Tancik).

Slika 23: Gospa Kristina pogosto misli na mački, ki sta ostali doma pri sinu (arhiv Kristine Rucman).

Preglednica 12: Mačke v času njihovega otroštva: število in bivanje

<i>Ime mačke/mačka</i>	<i>število mačk</i>	<i>notranje ali zunanje</i>	<i>spanje</i>
Francka, 86 let, Limbarska Gora	5 do 10	smele so tudi v hišo	pozimi na podstrešju, poleti vsepovsod
Mira, starost 84 let, Tordinci pri Vinkovcih	2 do 3	smele so v hišo, a v hiši niso nikoli ostale	same so si izbrale ležišče
Marjana, 87 let, Trzin	več mačk		na notranji strani okna
Stanislava, 87 let, Škocjan pri Novem m.	3	mačke so šle tudi v hišo	na peči pri njej, radi so bili tudi v hlevu
Milan, 87 let, Straža pri Moravčah	1 ali 2	bile so v hiši ali zunaj	za pečjo na čelešniku – t. j. na stopnici pri krušni peči, tudi zunaj nad hlevom
Štefanija, 79 let, Ocinje pri Rogoševcih	1	v kuhinjo niso smele, drugod so lahko bile	v slamnati košari znotraj hiše
Marija, 89 let, Mala Lašna nad Lukovico	3 ali 4	zunaj in znotraj hiše	pozimi na toplem v hlevu in senu, poleti pa zunaj
Kristina, 89 let, Krtina	več mačk	/	v hlevu v koritu za krmo, s kravami so se razumele
Ciril, 64 let, Ljubljana	2	podnevi zunaj, ponoči znotraj v hiši	spala sta v hiši v košari

Preglednica 13: Mačke v času njihovega otroštva: prehrana in veterinarska oskrba

<i>Ime mačk/mačkov</i>	<i>Prehrana in voda</i>	<i>veterinarska oskrba</i>
Francka, 86 let, Limbarska Gora	lovile so miši, dobile so mleko vsako jutro po movži, ostanki hrane, voda stalno pripravljena v uti ob hlevu	bile so cepljene, zaščitene pred zajedavcem, ob poškodbah so jih peljali k veterinarju
Mira, starost 84 let, Tordinci pri Vinkovcih	lovile so miši, dajali so jim mleko, ona je skrbela, da so imele pitno vodo	dali cepiti proti nalezljivim boleznim, niso bile zaščitene proti zajedavcem, nikoli niso bile bolne ali poškodovane
Marjana, 87 let, Trzin	najrajši miši, mleko, klobaso, če so ji dali, vodo pri vodnjaku	poškodovana tačka se je sama pozdravila, poškodbe zaradi mačjih bojev, sosed zdravnik jim je svetoval, kako naj ravnajo
Stanislava, 87 let, Škocjan pri Novem m.	miške, meso do zajčkov, ker je bil oče lovec, mleko so čakali pred hlevom – dobili še toplega	mački niso bili bolni in ne poškodovani; če so dobili bolhe, so jih poštopali z nekim praškom, k veterinarju niso hodili

Milan, 87 let, Straža pri Moravčah	mleko zjutraj po molži krav, klobase, če so bile prenizko, ostanke mesa pri klanju, voda je bila v koritu za živino	ne spomni se, da bi bil kdaj kakšen maček bolan ali poškodovan, zaradi mačkov niso hodili k veterinarju, na mačke niso pazili
Štefanija, 79 let, Ocinje pri Rogaševcih	pile so mleko, ostanke pri klanju piščanca,	niso hodili k veterinarju, proti bolham je mama z nečim pošpricala košaro, v kateri so ležali
Marija, 89 let, Mala Lašna nad Lukovico	mleko zjutraj po molži krav, miške so lovile, ostanke hrane	ne spomni se, da bi bil kdaj kakšen maček bolan ali poškodovan, zaradi mačkov niso hodili k veterinarjem, prišli so le h kravam, klopot je bilo manj kot danes
Kristina, 89 let, Krtina	mleko zjutraj po molži krav, ostanke naše hrane, lovile so miši	ko si je mačka poškodovala tačko, niso šli k veterinarju, pozdravila se je sama, zaščite proti zajedavcem mačke niso imele
Ciril, 64 let, Ljubljana	jedla sta ostanke hrane in pila mleko, lovila sta miši	ko sta se v mačjih bojih poškodovala, so šli k veterinarju, nista bila cepljena proti nalezljivim boleznim in zaščitena proti zajedavcem

Preglednica 14: Mačke v času njihovega otroštva: razmnoževanje, pomen in vloga

<i>Ime mačk/mačkov</i>	<i>razmnoževanje in mladiči</i>	<i>pomen in vloga mačk nekoč</i>
Francka, 86 let, Limbarska Gora	3 do 5 mladičev je imela, mladičke so oddali, kasneje so bile mačke sterilizirane	da so lovile miši, mačke so bile za razvajanje in za lovljenje miši
Mira, starost 84 let, Tordinci pri Vinkovcih	mladiče so vedno oddali	za lovljenje miši in za razvajanje, v hišo so lahko prišle, kadar so hotele
Marjana, 87 let, Trzin	mačke niso bile sterilizirane, mladiče so razdajali naokoli ali pa so ostali doma	za lovljenje miši in za ljubljence
Stanislava, 87 let, Škocjan pri Novem m.	mačke niso bile sterilizirane, mladiče so razdajali ali pa so ostali doma	za lovljenje miši, za otroke so bile ljubljence, imeli so jih zelo radi
Milan, 87 let, Straža pri Moravčah	mačke niso bile sterilizirane, ker je bilo mačk preveč, so mladiče ubili, večinoma so jih utopili	za lovljenje miši, nobena žival mu ni bila nikoli v napoto
Štefanija, 79 let, Ocinje pri Rogaševcih	mačke niso bile sterilizirane, mladiči so ostali doma, ena mačka je ostala pri sosedih	za lovljenje miši, bili so zelo navezani nanje
Marija, 89 let, Mala Lašna nad Lukovico	mačke niso bile sterilizirane, mladiče so razdajali, otroci so imeli mladiče zelo radi	za lovljenje miši, bile so njihove spremljevalke povsod, tudi na njivi
Kristina, 89 let, Krtina	mačke niso bile sterilizirane, veliko mladičev so utopili, da se jih ni preveč zaredilo	za lovljenje miši, navezana na mačke še danes
Ciril, 64 let, Ljubljana	Mačka je imela dvakrat mladiče, ki so jih obdržali, nekaj jih je avto povozil oz. jih ni bilo več	mačke so imeli radi, lovile pa so tudi miši

Preglednica 15: Mačke v njihovem življenju danes

<i>Ime mačk/mačkov</i>	<i>mačke pred prihodom v dom</i>	<i>pomen domskih mačk</i>
Francka, 86 let, Limbarska Gora	imela je belo mačko z imenom Dida, ki je ostala doma	mačke so prijazne, usedejo se na hojco in se peljejo z njimi naprej
Mira, starost 84 let, Tordinci pri Vinkovcih	vedno so imeli mačke	zelo ima rada mačke, domska mačka pri njej tudi spi, v sobi ima peskovnik in hrano
Marjana, 87 let, Trzin	/	usedejo se na voziček in se vozijo z njimi, črn muc gre vedno k njej
Stanislava, 87 let, Škocjan pri Novem m.	imeli so mačka Mikija, sedaj živi sam v hiši, zanj skrbi nečakinja, star je 25 let	/

Milan, 87 let, Straža pri Moravčah	isto	/
Štefanija, 79 let, Ocinje pri Rogaševcih	/	boža domske mačke (v domu je bilo 9 mačkov, sedaj so samo še trije)
Marija, 89 let, Mala Lašna nad Lukovico	kjer je stanovala, so imeli na začetku mačke, potem pa ne več	ko gre ven, pridejo k njej na voziček, če sedi zunaj, ji mucek rad spi v naročju
Kristina, 89 let, Krtina	imela je tri mačke in dva psa, vsi so ostali doma, zanje skrbi sin	V vrtu pride mucek k njej, se usede na voziček in se pelje, spominjajo jo na dom
Ciril, 64 let, Ljubljana	kasneje so imeli mačko Piko, ki so jo dali sterilizirati	imajo črno, pisano in sivo muco, zanje skrbijo stanovalci doma

2.5 POGOVOR Z DELOVNO TERAPEVTKO PETRO PEKOLJ

V pogovorih s stanovalci Doma upokojencev Domžale smo izvedele, da imajo tri domske mačke, v preteklosti pa so jih imeli tudi že devet. Da bi kaj več izvedeli o njih, smo za pogovor zaprosile delovno terapevtko Petro Pekolj, ki je za nas tudi organizirala srečanje s stanovalci doma.

Kdo hrani domske mačke?

Za prehrano domskih mačk poskrbi Dom, pa seveda stanovalci kdaj pa kdaj tudi dajo mačkam kakšno svojo hrano, mogoče tudi hrano, ki za mačke ni toliko primerna. Za domske mačke je tukaj nekako deljena skrb. Tudi od gospe Mire je v resnici domska mačka. Dom poskrbi tako za veterinarsko oskrbo kot za prehrano mačk.

Gospa Mira je imela mačko na postelji. Ali imajo mačke v domu tudi mačja stranišča?

Pri njej je mačje stranišče. Muce zelo rade hodijo k njej, ker lepo ravna z njimi in ji mačke veliko pomenijo. Tudi drugi jih imajo radi, a nimajo vsi toliko občutka zanje. Mačke lahko prosto prehajajo z dvorišča v notranjost, tako da veliko rajši hodijo na stranišče ven v naše rože.

Kje pa domske mačke spijo?

Zunaj imajo mačji hotel. Imajo mačjo hiško, tako da so malo skrite in na toplem. Velikokrat se zgodi, da spijo tudi pri gospe Miri. Ker ima mačje stranišče zraven, ni problema. Mogoče se komu to ne zdi najbolj prav, a mi izhajamo iz stanovalcev. Ker si ona to želi in ker tudi mačkam to odgovarja, to dopuščamo. Obenem smo potem tam bolj pozorni, če se slučajno kaj zgodi.

Kaj pa varnost domskih mačk? Menda ste jih imeli devet, sedaj pa so samo še tri. Veliko jih menda povozijo avto. Ali ste o tem kaj razmišljali?

Mačke dobimo ponavadi tako, da jih neznanci vržejo čez ograjo. Tako se k nam pritepejo kakšni mladiči, včasih pa vržejo že odrasle mačke. Ker je tukaj hrana in prostor za spanje, potem zelo rade ostanejo. Ne bi rekla, da jih veliko povozijo avtomobili, eno pa je. Poškodovano sem peljala na veterinarsko postajo. Bila je res uboga. Veterinarji so ocenili, da gre za zlom hrbtenice, tako da so tisto mačko takrat uspavali. Drugače si prizadevamo, da te mačke zaposleni posvojijo in jih odnesejo domov, kar je zanje vseeno boljše, da so doma pri nekemu v oskrbi. Muca, ki hodi k Miri spat, pa je nedotakljiva. Ta bo ostala v domu. Najlažje našim zaposlenim oddamo mladičke. Drugače so vse muce sterilizirane, ker nočemo ustvarjati še večjega problema.

Ali imate mogoče še kakšne načrte v zvezi z mačkami?

Z mačkami nimamo posebnih načrtov. Kot povsod po domovih, je tudi pri nas primanjkljaj kadra, zato je vsaka takšna dodatna naloga lahko zelo obremenjujoča za tiste, ki tukaj delajo. Mi nimamo profila, ki bi skrbel za živali. Tako si skrb malo delimo: terapija, gospod Marko, ki je prišel do gospe Mire preverit muco, če je vse v redu, ni pa to naloga samo za enega zaposlenega. Zato težimo k temu, da živali ni preveč. Stanovalci so danes tudi bolj bolni in manj zmogljivi, kot so bili nekoč, tako da je njihova oskrba za nas prioriteta. Mucam tukaj ni hudega, niso poškodovane, bolne ali zanemarjene, nimamo pa načrtov, da bi povečali njihovo

število. Zagotovo se bo še kdaj zgodilo, da bodo še kakšno mačko vrgli čez ograjo in za tisto bomo poskrbeli: ali tako, da ji bomo našli drug dom ali pa bo postala naša domska mačka.

Sliki 24 in 25: Mačji hotel v parku Doma za upokojence Domžale. Ker ni bilo nobene od domskih mačk v bližini, jih na sliki nadomešča terapevtska robotska mačka (foto: Petra Pekolj).

Glede varnosti bi mogoče bila rešitev višja ograja, a potem bi spominjala na zapor.

Ograja je namenjena varnosti naših stanovalcev, se pravi, da drugi ne morejo nenapovedano prihajati v dom, niti naši stanovalci ne morejo kam drugam, ker se zgodi, da kdo, ki slabo vidi, lahko hitro zakoraka na cesto. Ta ograja služi temu, da zagotovi varnost stanovalcem, pa da imajo še vedno stik z zunanostjo, se pravi, da se lahko preko nje pogovarjajo. Ograje zagotovo ne moremo višati, da bi bilo kot v zaporu. Moram pa reči, da je bila muca, ki jo je povozil avto, še mlada muca. Če mačka preživi prvi dve leti, potem je nekako zmagala, postane toliko pametna, da je previdnejša. Tej žal to ni uspelo. Ušla je skozi sprednja vrata in skočila na cesto. Stanovalcem je bilo zelo hudo, a žal ne moremo imeti mačk zaprtih v domu. Te možnosti nimamo.

Najlepša hvala vam za odgovore!

3 SKLEPNE UGOTOVITVE

3.1 PRIMERJAVA REZULTATOV S PODOBNIMI RAZISKAVAMI

Rezultati anketnega vprašalnika za učence 6. razreda OŠ Rodica kažejo, da imajo vse družine, ki imajo domače živali, tudi hišne ljubljence, od katerih je daleč največ psov in mačk. Na spletu smo našle več raziskav mladih raziskovalcev o hišnih ljubljenceh, s katerimi smo primerjale naše rezultate.

Primerjale smo rezultate raziskovalk z OŠ Kidričevo, ki so anketirale 163 učencev njihove šole in 467 njihovih staršev, skupaj 520 oseb.¹⁷ Potem smo primerjale rezultate dveh raziskovalk z OŠ Slave Klavora Maribor, ki sta anketirali 69 učencev 7. do 9. razreda.¹⁸ Za primerjavo smo vzele še rezultate dveh raziskovalk z OŠ Lava Celje, ki sta anketirali 161 učencev predmetne stopnje (od 6. do 9. razreda)¹⁹, ter rezultate mladega raziskovalca Marka Boštjana Zdolška iz

¹⁷ Kelc, Prebikaka, Serdinšekl: Živali - čuvarji, prijatelji in terapevti, OŠ Kidričevo, 2021, str. 30.

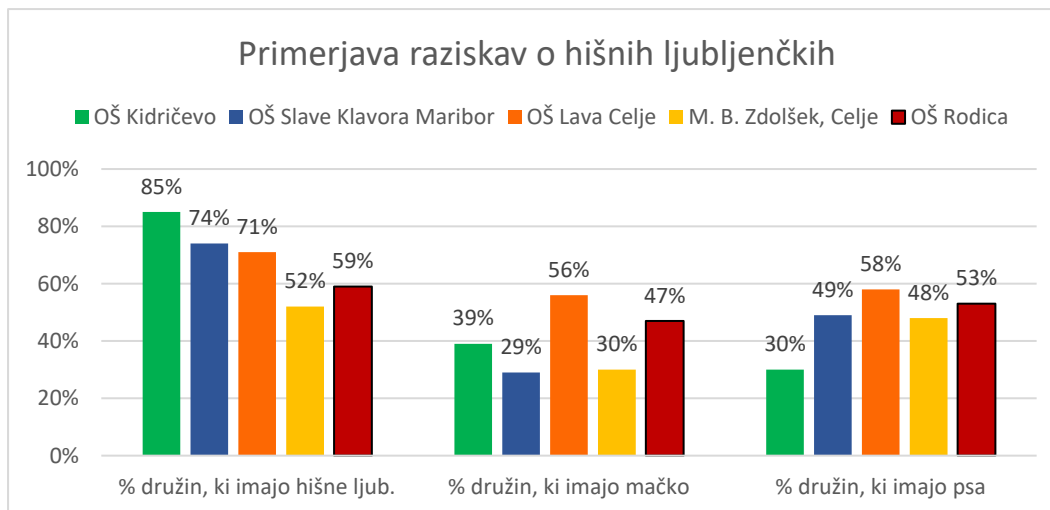
¹⁸ Štruc, Maučič: Skrb za domače živali, OŠ Slave Klavore Maribor, 2016, str. 8.

¹⁹ Lea Lipovšek, Petja Šumnik: Hišni ljubljenci in njihovi zdravilni učenki, Celje, OŠ Lava, 2019, str. 19-23.

Celja (šole ne navaja), ki je anketiral 350 učencev od 2. do 9. razreda.²⁰ Rezultate vseh raziskav, s katerimi primerjamo našo raziskavo, smo zbrale v naslednjo preglednico.

Preglednica 16: Primerjava rezultatov raziskav mladih raziskovalcev o hišnih ljubljenceh

Raziskava mladih raziskovalcev	Delež družin, ki imajo doma hišne ljub.	Delež družin, ki imajo doma mačko	Delež družin, ki imajo doma psa
OŠ Kidričevo	85 %	39 %	30 %
OŠ Slave Klavora Maribor	74 %	29 %	49 %
OŠ Lava Celje	71 %	56 %	58 %
Marko Boštjan Zdolšek, Celje	52 %	30 %	48 %
naša raziskava (OŠ Rodica)	59 %	47 %	53 %

Na naši šoli ima doma hišne ljubljence 59 % učencev 6. razreda, kar je drugi najnižji rezultat, takoj za Zdolškovo raziskavo na eni od celjskih šol. Največ hišnih ljubljencev imajo anketiranci iz OŠ Kidričevo (85 %). Razlika med najnižjimi in najvišjimi deleži je kar velika, saj znaša 33 %.

Razlike so tudi v odstotku družin, ki imajo doma mačke. Družine anketirancev z OŠ Rodica se glede mačk uvrščajo na drugo mesto (47 %), takoj za OŠ Lava Celje (56 %). Najmanj mačk imajo anketiranci z OŠ Slave Klavora Maribor (29 %) in anketiranci Zdolškove raziskave v Celju (30 %). Razlika med najnižjimi in najvišjimi deleži znaša 27 %. Podobne razlike so tudi pri odstotkih družin, ki imajo pse.

Predvidevamo, da je v mestnem okolju težje imeti hišne ljubljence kot pa v podeželskem okolju. Če bi primerjali šolske okoliše, je verjetno najbolj mestno okolje v Mariboru in najmanj v Kidričevem. Vendar pa s tem dejstvom ne moremo razložiti razlik v rezultatih raziskav, kar kaže na to, da so prisotni še drugi dejavniki. Morebiti imajo hišni ljubljenci zelo pomembno vlogo za ljudi prav v mestih, ker so ljudje tam najbolj oddaljeni od naravnega okolja in ga zato verjetno najbolj pogrešajo.

3.2 SKRB ZA MAČKE SREDI 20. STOLETJA IN DANES

Naše ugotovitve za to primerjavo slonijo na primerih devetih današnjih mačk in na primerih devetih gospodinjstev sredi 20. stoletja. Ker smo stanovalce Doma upokojencev prosile, naj se vživijo v svoje otroštvo, to pomeni, da njihovi spomini sežejo nazaj v 40. do 50. leta 20. stoletja.

²⁰ Marko Boštjan Zdolšek: Domači ljubljenci, Celje, Mestna občina Celje, 2018, str. 29-30.

V nadaljevanju bomo za to obdobje uporabljali besedo »nekoč«. Današnji lastniki mačk so vsi z domžalskega območja. Tudi večina sogovornikov iz Doma upokojencev Domžale je z območja nekdanje Občine Domžale z izjemo dveh (ena je iz okolice Novega mesta, druga pa iz Prekmurja). V pogovorih smo ugotovile, da kljub različni legi teh dveh gospodinjstev bistvenih razlik v skrbi za mačke ni bilo.

Koliko mačk so imeli pri hišah некоč – sredi 20. stoletja in koliko jih imajo danes?

Večinoma so imeli некоč pri hišah več mačk kot danes. V naših primerih so imeli do deset mačk. Vse mačke so bile v glavnem zunanje, a so smele tudi v hišo. V enem primeru niso smele v kuhinjo. Danes imajo družine v naših primerih večinoma samo eno mačko, v treh primerih je to samo notranja mačka. Le v enem primeru imajo danes tri mačke. V naših primerih je večina današnjih mačk notranje-zunanjih, izjema je le maček, ki je samo zunanji, in kot smo že omenile, trije mački so notranji. Razlog za to, da imajo notranje mačke, je v enem primeru priporočilo veterinarja (za pasemskega mačka Balijsa), v dveh drugih primerih je razlog bližina prometnih cest.

Kje so dobili mačko?

Nekoč mačke niso bile sterilizirane, zato so imele vsako leto veliko mladičev. Lastniki mačk so se trudili mačje mladiče oddati, zato pred osmimi desetletji mačke ni bilo težko dobiti. Danes so vse mačke v naših primerih sterilizirane in nimajo mladičev. Današnji lastniki so mačke dobili na različne načine: od prijateljev (tri mačke), s posvojitvijo zapuščenih mačk (tri mačke), s posvojitvijo mačka iz zavetišča in preko spleta. Izjema je edino maček Bali, ki je pasemski, lastnica pa ga je dobila od rejnice te pasme mačk.

Kje so mačke spale некоč in kje spijo danes?

Nekatere mačke izpred osmih desetletij so smele spati v hiši, npr. na notranji strani okna, pri peči, na čelešniku (stopnički za dostop na krušno peč), v posebni košari. Pri eni hiši so pozimi spale na podstrešju. Tiste, ki so spale zunaj, so bile pozimi pogosto v toplem hlevu ali pa so spale na senu. Večina današnjih mačk spi v hiši, kjer imajo svojo posteljo ali košaro. Izjema je zunanji maček Tone, ki spi v kartonasti škatli v lopi, kjer je čez noč zaprt. Poleti trije mački raje spijo zunaj, kjer imajo na razpolago zabojnike s senom.

Ali se mačke rade igrajo? S čim so se igrale некоč?

Danes se vsi mački radi igrajo. Večini mačk je najljubša igrača žogica in igrače na palici. Dva mačka ne marata božanja. Večina mačk ima na razpolago tudi mačje drevo oz. praskalnik, izjema je le zunanji maček Tone, ki rad pleza po drevesih. Nekoč so se mačke igrale predvsem z mišmi, ki so jih ujele.

S čim se so se mačke prehranjevale некоč in s čim se prehranjujejo danes?

Vse mačke sredi 20. stoletja so lovile miši in pile kravje mleko. Zjutraj so čakale pred hlevom, da so mame pomolzle krave in jim nalile še toplo, surovo kravje mleko. Poleg tega, da so si hrano večinoma ulovile same, so sem pa tja dobile tudi ostanke hrane. Da so imele mačke tudi svežo vodo, so večinoma poskrbeli, nekatere pa so vodo pile v koritih za živino. Danes vse mačke hranijo z briketi, večina dobi tudi mokro kupljeno hrano v konzervi. Večina notranje-zunanjih mačk ne lovi več miši. Nekatere rade lovijo ptice. Lastniki vseh mačk skrbijo, da imajo ves čas na voljo svežo vodo, maček Bali pa ima za pitje na razpolago fontano s filtrom za vodo. Nikjer mačkam ne dajejo več kravjega mleka, saj so seznanjeni, da jim to škoduje, ker ne prenašajo laktoze.

Milan (87 let): »Hrana za mačke je bila taka, kakršna je bila takrat navada: mleko zjutraj, ko je mama pomolzla. Če je lahko, je maček tudi kaj ukradel, npr. če so bile klobase prenzko obešene. Pa kakšno meso smo jim vrgli, a mesa je bilo takrat malo, edino kadar so klali, drugače pa ne. Vodo so imele v koritu za živino, posebej za mačka ni bilo posode.«

Veterinar dr. Matjaž Francko: »Napake pa so: včasih so jim pogosto dajali mleko. Odrasli mački so laktozno-netolerantni, se pravi, da nimajo encima za mlečni sladkor. Sedaj tega ne delajo več.«

Ali so nekdanji lastniki skrbeli za veterinarsko oskrbo mačk? Kako je danes?

Večinoma nekoč zaradi bolezni ali poškodb mačk niso hodili k veterinarju. Veljalo je prepričanje, da znajo mačke same poskrbeti zase. Veterinarji so skrbeli le za krave, na mačke pa ljudje niso tako pazili. Več ali manj so bile prepuščene sami sebi. Tako večinoma niso bile cepljene proti nalezljivim boleznim niti niso bile zaščitene proti zajedavcem. Izjemi sta le dva primera nekdanjega ravnanja, ko so mačke, če so imele bolhe, poštopali z nekim prahom ali pa so razkužili košaro, v kateri so ležale.

Kristina (89 let) je povedala: »Enkrat je mačka tačko vtaknila nekam in si jo poškodovala, ampak takrat so rekli: »Saj maček se vedno zliže.« Niso nič urgirali, niso šli k veterinarju. Pa si je res sama pozdravila tačko.«

Milan (87 let): »V času mojega otroštva se ni pazilo na to. Ne spomnim se, da bi bil kdaj kakšen maček poškodovan ali bolan. ... Takrat ni bilo veterinarjev tako kot danes. Še na misel nam ni prišlo, da bi šli zaradi mačkov k veterinarju. Takrat na mačke niso pazili.«

Veterinar dr. Matjaž Francko: »Klopi so danes večji problem kot nekoč. Včasih zaradi klopov nismo imeli kaj dosti skrbi, ker je bilo z bolhami toliko dela. /.../ Kako pri mačkah opazimo, da imajo bolhe? Veliko se umivajo, ampak na koncu bolhe vidiš. Množijo se zelo eksponentno. ... Te mačje bolhe skačejo tudi na ljudi. Če bi mačke imele bolhe, bi to opazili. ... Biti moramo pozorni, ker tudi pozimi imajo lahko bolhe. Klopov ne morejo imeti, ko je enkrat temperatura pod ničlo. ... Bolhe pa lahko tudi pozimi dobijo od enega drugega mačka, samo verjetnost prenosa je bistveno manjša, ker je hladno. Bolha je v bistvu talni zajedavec, ki ne živi na mačku. To so brložni zajedavci, ki se nahajajo tam, kjer maček živi. Jasno jih nese s seboj, bolha z njega skoči dol in gre potem na drugega mačka. Samo zunaj, če je hladno, poginejo, drugače pa so relativno odporne. Če ne jejo, če nimamo mačka v stanovanju, ostanejo žive tudi do šest mesecev.«

Vse današnje mačke so bile v mladosti cepljene proti nalezljivim mačjim boleznim, kasneje pa večinoma ne več. Večina mačk je zaščitena proti parazitom, izjema je zunanji maček Čili. Ob poškodbah, ki so nastale zaradi mačjih bojev, so šli današnji lastniki z mački ali mačkami takoj k veterinarju. Če gre za prebavne težave ali bruhanje, današnji lastniki mačk počakajo dan ali dva, in gredo k veterinarju, če ni bolje. Dve mački sta že imeli mačji prehlad, ki je mački Murki prešel v kronični mačji prehlad, ki se ga ne da več pozdraviti. Kakor vidimo, je veterinarska oskrba za današnje mačke zelo pomembna.

Razmnoževanje in mladiči

Mačke nekoč niso bile sterilizirane, zato so imele pogosto mladiče, večinoma od tri do pet. Če je bilo le mogoče, so mladiče oddali. Bili pa so pogosti primeri, da so mladiče umorili, najpogosteje tako, da so jih utopili. V enem primeru v Ljubljani je kar nekaj mačk umrlo na cesti pod avtomobilskimi kolesi. Sogovorniki se danes zavedajo, da je bilo pobijanje mladičev zelo kruto in nemoralno dejanje, vendar je bil sredi 20. stoletja tak način ravnanja z mladiči dokaj pogost, saj so se ljudje bali, da se bodo mačke preveč namnožile.

Milan (87 let): »Mačke niso bile sterilizirane. Imeli so jih pri vsaki hiši in če jih je bilo preveč, so jih pobili. V glavnem so jih utopili.«

Kristina (89 let): »Včasih so veliko mladičkov utopili. Spomnim se, da so mulci mladičke zmetali v en sod in jih utopili. Tudi naše. Da se jih ni preveč zaredilo, so jih tako pokončali. Sedaj na srečo tega ni več.«

Marjana (87 let): »Eno muco smo imeli 19 let. Ko je imela mlade, smo jih imeli vsi zelo radi, samo mama ni pustila, da bi jih sem pa tja prenašali, pa tudi muca ni pustila. Na podstrešju jih je imela. Vse mladiče smo razdajali, pošenkali, če jih je kdo hotel imeti. Drugače pa smo jih imeli doma.«

Danes so v naših primerih vse mačke sterilizirane, mački pa kastrirani, kar od lastnikov zahteva tudi sprememba Zakona o zaščiti živali iz leta 2013²¹. Sterilizacija mačk in kastracija mačkov je tudi ena od najpogostejših operacij v Veterinarski ambulanti Rex dr. Matjaža Franka. Kako zelo pomembno je to, kažejo prav pričevanja naših sogovornikov o krutem ravnanju z mačjimi mladiči nekoč.

Pomen in vloga mačk nekoč in danes

Nekoč so mačke ljudem služile predvsem za lovljenje miši, mnogim, predvsem otrokom, pa so bile tudi priljubljeni hišni ljubljenci. Danes večina mačk sploh ne lovi več miši. Vsi lastniki jih imajo doma izključno za hišne ljubljence. Mačke, ki so samo notranje, so v naših primerih same in nimajo mačje družbe. Zato so zelo navezane na ljudi, rade pa tudi opazujejo okolico skozi okno. Dve edinki sta dobili mucu ravno zato, da ne bi bile tako same.

Kar nekaj stanovalcev je ob prihodu v Dom upokoencev Domžale doma zapustilo mačke, za katere sedaj skrbijo njihovi sorodniki. Večina stanovalcev, s katerimi smo se pogovarjali, imajo zelo radi domske mačke, jih božajo in prevažajo na svojih hojcah in vozičkih. Še posebno rada pa jih ima gospa Mira, pri kateri domska mačka tudi spi, v sobi pa ima mačje stranišče in posodice s hrano in vodo. Domske mačke imajo za spanje v domskem parku mačji hotel, kjer imajo zatočišče pred mrazom ter hrano in vodo. Lahko trdimo, da so mačke za družbo zelo pomembne tudi stanovalcem Doma upokoencev Domžale.

3.3 PRIMERJAVA UGOTOVITEV Z LITERATURO

»Dobra stara podeželska mačka, ki je pred kakimi sto leti živela na kmetiji, s kmečko družino ni vzpostavljala tesne povezave. Na domačiji se je trlo mačje svojati, ki je preganjala golazen²², in ljudje jih niso puščali v hišo, sploh pa ne v kuhinjo. Morale so ostajati na prostem, enako je veljalo za pse. Nič čudnega torej, če je tedanji mački hiša pomenila več kot ljudje.«²³

Navedba v literaturi glede velikega števila mačk se je potrdila tudi v naših primerih, saj so imeli nekoč pri hišah tudi do deset mačk. Vse nekdanje mačke so bile v večinoma zunanje, čeprav so smele tudi v hišo (kar pomeni, da so bile notranje–zunanje). V enem primeru niso smele v kuhinjo.

»Tudi precej domačih hišnih mačk živi le v stanovanjih, hranimo pa jih z vrhunsko hrano, jih češemo, ponujamo blazine, razkošne plezalnike, jim na radiatorje obešamo viseče mreže in jih celo razkazujemo na razstavah mačk. /.../ In vendar je to danes dejstvo: milijoni mačk živijo v mestih po stanovanjih in so pri tem zdrave, zadovoljne in srečne sostanovalke in prijateljice ljudi.«²⁴ »Če bo vaša mačka živela le v stanovanju, vi pa ste velik del dneva odsotni, je priporočljivo, da posvojite dve ali tri mačke. Stanovanjske mačke, ki veliko časa preživijo same, začnemo sčasoma zaradi osamljenosti kazati znake vedenjskih motenj ali celo zbolijo.«²⁵

²¹ 11. člen *Zakona o zaščiti živali*: »Skrbnik hišne živali, mora z osamitvijo, kontracepcijo, sterilizacijo ali kastracijo živali preprečiti rojstvo nezaželenih živali oziroma tistih živali, katerim ne more ali noče zagotoviti oskrbe po tem zakonu, <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO1353> (21. 2. 2025)

²² Golazen po SSKJ: manjše, odpor, gnus vzbujajoče živali, <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=golazen&hs=1> (18. 10. 2024)

²³ H. Grimm, I. Laurer, 2009, str. 206-207.

²⁴ H. Grimm, I. Laurer, 2009, str. 206-207.

²⁵ K. Hampshire, I. Bass, L. Paximadis: Vse o mačkah v 365 dneh: naj bo vsak dan, preživet z vašo mačko, nekaj posebnega, Ljubljana, Tehniška založba Slovenije, 2013, 71. dan, str. 70.

V naših primerih sta dve mački samo notranji, mačka Čili pa je večinoma notranja, le občasno se zadržuje tudi pred hišo. Vsaka od njih je edina mačka, ki je pri hiši. Lastnikom so zelo pomembne za družbo, kar lahko razberemo iz spodnjih izjav.

Anja o notranjem mačku Baliju: *»Njegov značaj bi opisala takole: veliko ga zanima, je radoveden, rad se crklja, rad se igra, včasih je tudi malo len. Pomeni mi zelo veliko. Mačko sem si želela, ker mi je bilo malo dolgčas, ker sem edinka. Sedaj mi dela družbo in lahko se igram z njim.«*

Viktorija o mački Čili: *»Naša mačka je zelo pogumna, igriva, prijazna, čista. Meni pomeni dobro družbo. Dobila sem jo med epidemijo covid-19, takrat sem bila sama doma, ker sem edinka. Potem sem dobila muco, da sem imela družbo. Vse naloge sem takrat naredila zelo hitro, da sem imela veliko prostega časa, mami in oči pa sta bila v službi. Družba moje muce mi je še vedno zelo pomembna.«*

»Mačk pa ne ogroža le promet. Pomislimo samo na usodne padce, nevarne pasti, nastavljen strup, različne bolezni in parazite; vse to so resne nevarnosti, ki zunaj stanovanja ogrožajo naše ljubljenske. Poleg tega lahko k temu prištejemo še nezaželen naraščaj, ki ga nekastrirana mačka mimogrede stakne, kraje, odstrel s strani lovcev ali odlov v pasti. Seveda je v mačji naravi, da se rade podijo na prostem, in če je mačka od malega na to navajena, je brez težav ne bomo mogli navaditi na prebivanje v stanovanju. Zato se je treba že v začetku odločno opredeliti: na prostem – da ali ne.«²⁶

Veterinar dr. Matjaž Franko je potrdil, da mačke na našem območju danes zelo ogroža promet, pa tudi mačji boji in nalezljive bolezni.

Veterinar dr. Matjaž Franko: *»Ja, cesta je velik problem. Pri mačkih je zaradi tega vzrok smrti zelo pogost, potem so razne kosilnice, pa poškodbe, ki nastanejo med pretepanjem mačk, to je pa še bolj pogosto. Jasno pa te poškodbe niso tako usodne kot na cesti, kjer so dostikrat usodne. /.../ Od bolezni je mačji prehlad bistveno najpogostejši, potem mačji aids in levkoza.«*

»Brez nadzora rojstev ima lahko vsak mačji par letno vsaj dve legli, povprečno pa naj bi vsakega legla preživeli 3 mladički (statistično 2,8). To pomeni na leto 12 mačk, v dveh letih 66 mačk, v treh letih že 2201 mačk itd. Nastane problem takšnih razsežnosti, da ga zavetišča in skrbniški programi ne morejo obvladati. Zato obstajajo programi nadzora nad številom brezdomnih mačk, v katerih brezdomne mačke sterilizirajo in kastrirajo ter jih nato vračajo nazaj v domače okolje.«²⁷

Nezaželen naraščaj pri mačkah je bil velik problem v preteklosti, danes pa so vse mačke v naših primerih sterilizirane, mački pa kastrirani, kar od lastnikov mačk zahteva veljavni Zakon o zaščiti živali (ZZŽ). O prilagoditvi mačk človeku in sterilizaciji je dr. Franko podal tudi zanimivo mnenje.

Veterinar dr. Matjaž Franko: *»Kar se evolucije tiče, so se (mačke) sigurno bolj prilagodile človeku. Moje mnenje pa je, da bomo šli sedaj v nasprotno smer, ker steriliziramo mačke, ki se dajo uloviti. Dejansko pa puščamo tiste, ki se ne pustijo uloviti. Tako delamo kontra selekcijo, kar velja predvsem za prostoživeče mačke. Ker so divje, se jih ne da sterilizirati, zato se razmnožujejo.«*

Kljub temu, da nekaterih mačk ne moremo sterilizirati, ker so prostoživeče in se ne pustijo ujeti, pa je bil v zadnjih desetletjih narejen velik korak k bolj humanemu ravnanju z mačjimi mladiči. Kot so nam pripovedovali starejši sogovorniki, so nekoč mladiče utapljali v vodi, da pri hiši ne bi imeli preveč mačk. Danes tega na srečo ni več, saj za brezdomne mačke skrbijo občine in zavetišča, kjer so sterilizirane in cepljene mačke na voljo za posvojitev. Sterilizacija oziroma kastracija je potrebna za zmanjšanje razmnoževanja živali, agresivnosti, načina reje ali preprečevanja razmnoževanja živali z dednimi hibami. Prostoživečim mačkam zaradi označitve sterilizacije oziroma kastracije skrajšajo en uhelj za največ 1/4 s tem, da ZZŽ zahteva, da mora biti ta poseg opravljen pod splošno anestezijo.²⁸

²⁶ H. Grimm, I. Laurer: Mačke, 2009, str. 20.

²⁷ K. Hampshire, I. Bass, L. Paximadis, 2013, 339. dan, str. 292.

²⁸ Anestezija: *umetno povzročena neobčutljivost telesa ali posameznih organov; omama, omrtvičenje*, <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=anestezija&hs=1> (21. 2. 2025); Zakon o zaščiti živali, 20. člen, <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO1353> (21. 2. 2025).

»Radovedna mačka ne dočaka starosti,« pravi pregovor. »Če se še tako trudimo, ne moremo biti nikoli gotovi, da naše mačke ne bo premamilo nekaj, kar je zanje lahko celo smrtno nevarno. Zato moramo zavarovati električne kable in vtičnice (zakrijemo), paziti na elektronske naprave (da ne mačka ne sede na njih), pospravimo nevarne predmete (ostra rezila, škarje, steklo, čistila, druge kemikalije, strupene okrasne rastline), ne puščamo hrane, izogibamo se dekoracijam z veliko trakovi, da jih ni pri štedilniku, ko kuhamo, preprečimo ji dostop do vseh nevarnih prostorov, zapiramo straniščno školjko itd.«²⁹

Lastniki današnjih mačk večinoma nimajo zaščitene električnih kablov in vtičnic, ker se zanje mačke ne zanimajo. Pazijo pa, da v hiši ni dostopnih nevarnih predmetov, strupenih čistil ali strupenih rastlin.

»Nezaželenemu praskanju po predmetih se v veliki meri izognemo s primernim učenjem in s tem, da mački po stanovanju namestimo več različnih praskalnikov. Praskalnik naredite še privlačnejši s tem, da ga nadišavite z mačkam privlačnimi feromoni ali nanj nanesete mačjo meto.«³⁰

Kakor smo videli v naših primerih, imajo skoraj vse današnje mačke na razpolago tudi praskalnike, ki jim služijo tako za igro, kot za praskanje in spanje.

»Šele leta 1950 so se v trgovinah začele pojavljati prve mačje konzerve. Ne dolgo zatem se je pojavila prva suha in polsuha hrana, šele v začetku osemdesetih let 20. stoletja pa so pričeli proizvajalci mačje hrane ponujati prilagojeno dietno hrano. /.../ Sočasno z razvojem komercialne mačje hrane je naraščalo tudi število domačih mačk, ki so kot hišne ljubljence živele le v stanovanjih. S tem se je povečala tudi potreba po izdelavi komercialnega posipa, primerne za mačja stranišča. Prvi proizvajalec mačjih posipov v ZDA je postal Ed Lowe. Ugotovil je namreč, da t. i. fullerjeva glina izjemno učinkovito absorbira mačji urin in vonj mačjih iztrebkov, hkrati pa jo lahko po uporabi brez škodljivih posledic vržemo v smeti, saj je docela naraven material.«³¹

V času otroštva naših sogovornikov v trgovinah še ni bilo mačje hrane in še ni bilo navade, da bi mačjo hrano kupovali. Mačke so lovile miši, pile kravje mleko ter jedle ostanke hrane. Danes se je prehranjevanje mačk močno spremenilo, saj večinoma jedo mačje brikete in konzerve. Notranje in notranje-zunanje mačke imajo tudi mačja stranišča, ki jih sredi 20. stoletja še ni bilo.

»Sveža, čista voda je za mačke življenjsko pomembna. Pitje zadostne količine vode prepreči marsikatero obolenje. Voda spira cel sistem izločal in pomaga pri prebavi. Odrasla mačka potrebuje dnevno 20 do 40 ml vode na kilogram telesne teže. Če nimamo posode z vgrajenim filtrom, moramo vodo v posodicah redno, večkrat dnevno, odvisno od števila mačk, menjati. Da preprečimo nastanek bakterijskih usedlin, moramo posodo vsak dan temeljito oprati.«³²

Skrb za pitno vodo je danes del običajne skrbi za mačke. Nekoč pa ni bilo tako, saj so bile ponekod mačke odvisne od vode, ki so jo dobile v okolici ali v koritih za živino.

»Nekatera živila človeške hrane, ki so varna za ljudi, so lahko za mačke vse prej kot to. V najboljšem primeru jim povzročajo želodčne težave, v najslabšem pa mačka celo umre. Takšna živila so: aspirin, ribje olje, večje količine jeter, mleko (če mačka pije kravje mleko, lahko dobi vnetje črevesja in črevesne krvavitve), tuna, kosti, maščoba in koža piščanca ali purana, mandlji, oreščki makadamija, čebula, česen, drobnjak, avokado, zeleni paradiznik, jajčevci, krompir in poper, rabarbara, rozine in grozdje, sol, čokolada.«³³ »Čeprav večina mačk ljubi okus mleka, je resnica, da večina odraslih mačk ne prenaša laktoze (mlečnega sladkorja) in je niso sposobne prebaviti.«³⁴ Prebavne težave so pri mačkah dokaj pogoste.³⁵

²⁹ K. Hampshire, I. Bass, L. Paximadis, 2013, 85. in 86. dan, str. 82-83.

³⁰ K. Hampshire, I. Bass, L. Paximadis, 2013, 64. dan, str. 64.

³¹ K. Hampshire, I. Bass, L. Paximadis, 2013, 8. dan, str. 16.

³² K. Hampshire, I. Bass, L. Paximadis, 2013, 94. dan, str. 90.

³³ K. Hampshire, I. Bass, L. Paximadis, 2013, 178. dan, str. 161 in 192. dan, str. 172.

³⁴ K. Hampshire, I. Bass, L. Paximadis, 2013, 267. dan, str. 230.

³⁵ K. Hampshire, I. Bass, L. Paximadis, 2013, 178. dan, str. 161.

Kakor smo slišali od naših starejših sogovornikov, so mačke nekoč čakale pred hlevi, da so mame pomolzle krave in jim nalile še toplo kravje mleko. Navajene so bile okusa mleka, ki jim je bil všeč, čeprav so imele zaradi tega prebavne težave. Današnji lastniki vedo, da kravje mleko mačkam škoduje in jim ga ne dajejo. Poznajo tudi nekatera druga živila, ki mačkam prav tako škodujejo.

»Slabokrvnost se pri mačkah najpogosteje pojavlja spomladi in poleti, večinoma zaradi močnejše okuženosti z bolhami. Od spomladi do pozne jeseni morate mačko, ki se zadržuje zunaj, ustrezno zaščititi pred bolhami, klopi in ušmi, saj lahko ti zajedavci organizem oslabijo, posledice tega pa je lahko **infekcijska slabokrvnost**. Mačka je apatična, slabokrvna in v najhujšem primeru celo zlatenična. Pri sumu na slabokrvnost morate takoj poiskati veterinarsko pomoč.«³⁶ »Samo en pik okuženega komarja zadošča, da nezaščitena mačka postane žrtev smrtno nevarne **okužbe s srčno glisto**. Prenašalci te nevarne okužbe so komarji. /.../ Znaki okužbe so podobni znakom nekaterih drugih bolezni, zato jo največkrat diagnosticirajo šele takrat, ko je okužba že napredovala. Pri mačkah se to pokaže z oteženim dihanjem, kašljanjem, izgubo telesne teže, bruhanjem in slabo dlako.«³⁷

Nekoč mačke niso bile cepljene proti nalezljivim boleznim in niso bile zaščitene proti zajedavcem. Le v redkih primerih so jih poštupali z nekim prahom proti bolham ali razkužili njihovo ležišče. Danes se je stanje glede cepljenja izboljšalo v primeru mlajših mačk, ni pa povsem zadovoljivo za odrasle mačke. Boljša pa je danes zaščita pred zajedavci, saj večina današnjih lastnikov skrbi za to, da mačke dobijo sredstva proti zajedavcem.

4 SKLEP

Raziskava je pokazala, da se je odnos do mačk skozi čas spremenil – od koristnih živali za lovljenje miši do pomembnih hišnih ljubljencev. Nekdaj so bile mačke prepuščene same sebi, brez veterinarske oskrbe in sterilizacije, danes pa večina lastnikov odgovorno skrbi za njihovo zdravje, prehrano in dobro počutje. Ta sprememba odraža širšo družbeno zavest o tem, da smo ljudje dolžni skrbeti za bitja, ki so odvisna od nas.

Mačke niso več le koristni lovci, temveč čuteča bitja, kar živalim danes priznava tudi slovenska zakonodaja.³⁸ Skrb za njihovo dobro počutje vključuje ustrezno prehrano, veterinarsko oskrbo, varen življenjski prostor ter naše razumevanje njihovih potreb. Naš odnos do živali odraža našo družbeno zrelost – bolj ko se zavedamo njihovega trpljenja in potreb, bolj etično in sočutno družbo gradimo. Zato bi morali ne le skrbeti za svoje ljubljence, temveč tudi spodbujati odgovorno ravnanje z vsemi živalmi ter si prizadevati za okolje, kjer bodo vsa živa bitja lahko živel brez nepotrebnega trpljenja.

5 LITERATURA IN VIRI

- Edney, Andrew: *Popolna nega in vzgoja mačke*, prevedla Iztok Ilich, Jasna Kešpret. Ljubljana, DZS, 1997.
- Grimm, Hannelore; Lauer, Isabella: *Mačke, Kako zanje pravilno skrbeti in jih razumeti*, prevedli Tanja Viher, Katarina Sedmak. Maribor, Mettis bukvarna, 2009.
- Hampshire, Kristen; Bass, Iris; Paximadis, Lori: *Vse o mačkah v 365 dneh, Naj bo vsak dan, preživet z vašo mačko, nekaj posebnega*. Ljubljana, Tehniška založba Slovenije, 2013.
- Leskovic, Boris; Slavec, Boris: *Naše mačke*, uredila Silva Pešič. Ljubljana, ČZP Kmečki glas, 1978.

³⁶ K. Hampshire, I. Bass, L. Paximadis, 2013, 59. dan, str. 59.

³⁷ K. Hampshire, I. Bass, L. Paximadis, 2013, 108. dan, str. 103.

³⁸ »Živali niso stvari, ampak čuteča živa bitja. Njihovo zaščito urejajo posebni zakoni.« Stvarnopravni zakonik, 15a. člen, <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO3242> (21. 2. 2025).

- Snoj, Marko: Naš odnos do drugih živali nekdaj, včeraj, danes in jutri, Sobivanje človeka in živali skozi čas, Ljubljana, Zveza prijateljev mladine Slovenije, Komisija za delo zgodovinskih krožkov, 2024, str. 13-19.

Elektronski viri in literatura

- Kelc, Neja; Predikaka, Lavra; Serdinšek, Lana: *Živali - čuvaji, prijatelji in terapeuti*, raziskovalna naloga iz psihologije, Kidričevo, Osnovna šola Kidričevo, 2021, https://bistra.si/images/raziskovalne-naloga/2021/O%C5%A0_Psihologija_ali_pedagogika_%C5%BDivali_-_%C4%8Duvaji_prijatelji_in_terapevti.pdf (18. 10. 2024).
- Lipovšek Lea, Šumnik Petja: *Hišni ljubljenci in njihovi zdravilni učinki*, raziskovalna naloga, Celje, OŠ Lava, 2019; <https://www.knjiznica-celje.si/raziskovalne/4201903827.pdf> (18. 10. 2024).
- Struc, Eva; Maučič, Sara: *Skrb za domače živali*, raziskovalna naloga, Maribor, OŠ Slave Klavore, 2016; https://zpm-mb.si/wp-content/uploads/2016/06/O%C5%A0_INTER-PSI-VET-Skrb_za_doma%C4%8De_%C5%BEivali.pdf (18. 10. 2024).
- *Stvarnopravni zakonik (SPZ)*, <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO3242> (21. 2. 2025).
- *Uveljavitev Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o zaščiti živali*, 13. 11. 2023, <https://www.gov.si/novice/2023-11-13-uvajanje-zakona-o-spremembah-in-dopolnitvah-zakona-o-zasciti-zivali/> (18. 10. 2024).
- *Zakon o zaščiti živali (ZZZIV)*, Uradni list RS, št. 38/13 – uradno prečiščeno besedilo, 21/18 – ZN Org, 92/20, 159/21 in 109/23, <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO1353> (18. 10. 2024).
- Zdolšek, Marko Boštjan: *Domači ljubljenci*, raziskovalna naloga, Celje, Mestna občina Celje, 2018; <https://www.knjiznica-celje.si/raziskovalne/4201803929.pdf> (18. 10. 2024).

Ustni viri:

- Matjaž Franko, doktor veterinarske medicine, Veterinarska ambulanta Rex na Rodici, Slomškova ulica 30, Domžale.
- Tosja, Alja, Vid, Adna, Lara, Zoja in Viktorija, današnji lastniki mačk, učenci OŠ Rodica.
- Francka, Mira, Ciril, Marjana, Stanislava, Dragica, Milan, Štefanija, Marija in Kristina, stanovalci Doma upokoencev Domžale.
- Petra Pekolj, delovna terapevtka, Dom upokoencev Domžale.

6 PRILOGE

PRILOGA 1: POGOVORI Z DANAŠNJI LASTNIKI MAČK

(1) TOSJA: MAČEK JANKO

Doma imamo mačka z imenom Janko. Dobili smo ga preko spleta na bolha.si. Je notranji in zunanji maček.

Spanje in umik: Maček Janko najpogosteje spi pri mami in očiju, čeprav prostor za spanje stalno menja. Poleti išče bolj hladno ležišče, pozimi pa je na toplem, pri nas. Kadar želi mir, se umakne za pralni stroj. Dostop ima tudi do višjih površin, kot so police in omare.

Igra: Najraje se igra z vezalkami pri puloverju. Doma nimamo praskalnika. Da bi se igral z njim, imam bolj malo časa. Običajno je to zvečer kakšne pol ure.

Varnost in čistoča: Ne vem, ali smo doma zaščitili električne kable ali vtičnice in druge naprave. Na razpolago ima tudi mačje stranišče, ki ga čistimo enkrat na dan ali dva dni. Posebno vedenje v zvezi s tem opažam, kadar ga je strah.

Prehrana in čista voda: V kuhinji ima dva koticčka za hranjenje. Dajemo mu suho in mokro hrano. Stalno ima na razpolago svežo vodo. Menim, da ne lovi miši. Enkrat sem opazil, da je skakal za ptiči, drugače pa jih ne lovi. Vemo, da mačkom škoduje kravje mleko, zato mu ga ne dajemo. Ne vem pa, katera druga hrana mačkom še škoduje.

Higiena: Mačka redko krtačim, le včasih, če imam čas. Enkrat na mesec skrbim tudi za njegovo zobno higieno.

Kastracija/sterilizacija: Maček je kastriran.

Nalezljive bolezni in paraziti: Zdi se mi, da je cepljen proti mačjemu aidsu, levkozi in mačji kugi. Ko je sezona, je z ovratnico zaščiten proti zajedavcem. Mačjega prehlada nima. Enkrat ali dvakrat je kihal, ampak se je pozdravil.

Obisk veterinarja: Če je z njim kaj narobe, počakamo dan ali dva in če ni bolje, gremo k veterinarju.

Družabnost: Naš maček se rad družijo z ljudmi, ki jih pozna. Če pa je kdo na obisku, se skriva. Dobro se razume tudi z drugimi živalmi. Opazili smo, da praska košaro, če je pod stresom.

Značaj in pomen: Značaj našega mačka bi opisal takole: je živahen in družaben. Najprej je bil neubogljiv, zdaj pa je ubogljiv. Pomeni mi zelo veliko.

(2) ALJA: MAČEK BALI

Doma imamo mačka z imenom Bali. Sedaj je star tri leta. Dobili smo ga pri rejnici, ki vzgaja sibirske mačke. Je sivo-belo-črn, je bolj močne postave in ima dolgo dlako. Naš maček je samo notranji, ker nam je tako priporočil tudi veterinar.

Spanje in umik: Maček se prosto giblje po stanovanju in vsakič spi drugje. Ko je poletje, spi na hodniku, kjer so ploščice, ker je tam hladno, pozimi pa spi na kakšni posteljici oziroma na kavču. Ko želi mir, se umakne v kabinet, kjer se skriva. Ko ima dovolj samote, pride spet k nam. Večkrat skoči na okenske police, da gleda skozi okno, kaj se dogaja zunaj. Na omare ne skače, včasih gre na kuhinjski pult, kar pa mu seveda ne dovolimo.

Igra: Rad se igra z igračkami, pri čemer tudi mi malo sodelujemo, npr. z žogicami ali pa igračkami, ki so obešene na palici. Najraje pa ima žogice. Z njimi se tudi kdaj pa kdaj igra sam. Igra se tudi z okraski, a ni nič razbil, ker so plastični. Ima tudi mačje drevo, ki ima več praskalnikov in koticke. Večkrat malo praska tudi po kavču. Včasih se veliko igramo z njim, včasih pa mu to ne ustreza.

Varnost in čistoča: V stanovanju nimamo takih rastlin, s katerimi bi se lahko zastrupil. S kabli pa se ne igra, ga ne zanimajo, tako da niso zaščiteni. Oken nimamo zaščitenih z mrežami, ker njega to sploh ne zanima. On se je že rodil kot notranji maček, zato ne sili ven. Mačje stranišče imamo v kotu sobe, ki je naša knjižnica s pisalno mizo. Čistimo ga vsak dan. Ne umaže sten, ker je že od malega navajen, da lepo počisti za seboj. Velikokrat, ko pride iz stranišča, nas opozori, da se lahko igramo.

Prehrana in čista voda: Hranimo ga dvakrat na dan. Jedilni kotiček ima v dnevni sobi pri eni steni, kjer imamo podlogo. Na njej ima skodelico za brikete in skodelico za tuno, za vodo pa ima posebno fontano. Ta ima filter, tako da se voda stalno pretaka, da je stalno sveža. Enkrat na teden pa moramo vanjo dolivati vodo. Vsak dan dobi iz konzerve tuno in brikete. Mleka mu ne dajemo, ker mleko potrebujejo samo mladički in to od mačke, za to pa je že prevelik. Ko je bil majhen, je pil mleko od mačje mame, sedaj pa ne pije nobenega mleka. Vem tudi, da mačkom škoduje krompir, čokolada itd.

Higiena: Krtačimo ga vsak dan, ker ima veliko dlake. Na repu ima dlako dolgo 15 do 20 cm, drugače pa ima 5 do 10 cm dolgo dlako. Imamo več krtač: masažno krtačo, glavnik in navadno krtačo. Sprimki dlake so mu velikokrat naredijo, pa jih razčesemo. Če ga ne bi česali, bi jih bilo veliko. Za njegovo zobno higieno ne skrbimo, ker v bistvu ni potrebe, tako je rekel tudi veterinar.

Kastracija/sterilizacija: Je kastriran.

Nalezljive bolezni in paraziti: Bil je tudi cepljen, mislim, da tudi proti mačjemu aidsu, levkozi in mačji kugi. Bolham in drugim zajedavcem ni izpostavljen. Ne vem, da bi imel kdaj mačji prehlad. Nikoli pa ne kiha.

Obisk veterinarja: Če pogosto bruha, gremo k veterinarju. To se je enkrat že zgodilo, tako da smo šli k veterinarju. Poškodbe še nikoli ni imel.

Družabnost: Rad se družiti z ljudmi. Na kakšnih zabavah, če je veliko ljudi, se pa umakne. Božati se pusti tudi drugim, npr. moji sošolki Ani. Drugih živali nimamo pri hiši, tako da jih ne srečuje. Da bi bil kdaj v stresu, nisem opazila, razen kot sem omenila, na kakšnih zabavah se umakne v drug prostor, kjer se skriva. Menim tudi, da se ne dolgočasi, ker se ukvarjamo z njim.

Značaj in pomen: Njegov značaj bi opisala takole: veliko ga zanima, je radoveden, rad se crklja, rad se igra, včasih je tudi malo len. Pomeni mi zelo veliko. Mačko sem si želela, ker mi je bilo malo dolgčas, ker sem edinka. Sedaj mi dela družbo in lahko se igram z njim.

(3, 4 IN 5) VID: MAČKI MURKA IN BAMBI TER MAČEK BOJČI

Doma imamo tri mačke, mački Murko in Bambi ter mačka Boja ali ljubkovalno Bojčija. Murka in Bambi sta bili prostoživeči zapuščeni mački, Boj pa je iz zavetišča. Murka je k hiši prišla kot mladiček in je sedaj stara okoli 6 let. Bambi je bila najdena v mestu že odrasla in je stara okoli 10 let. Bojčija pa je star 2 leti in je iz zavetišča. Vsi trije so notranje-zunanji, saj glavnih cest ni v bližini.

Spanje in umik: Poleti vsi najraje spijo zunaj, kjer imamo zabojnike s senom v nekdanji drvarnici. Pozimi pa spijo v hiši, kjer imajo svoje postelje - košare z blazinami. Spijo pa dostikrat tudi kje drugje, npr. na postelji ali na foteljih. Kadar želijo mir, se umaknejo v spalnico na posteljo (zato imamo postelje vedno prekrivane s pregrinjali) ali pa grejo v svojo košaro. Murka se zelo rada zadržuje ob okenski polici, da opazuje okolico skozi okno.

Igra: Vsi trije se radi igrajo z žogico (za namizni tenis je najboljša) in s svinčniki. Bambi se rada igra tako, da se zavija v preprogo. Imajo tudi praskalnik, ki ga najpogosteje uporablja Bojčija, ker je nanj navajen še iz zavetišča. Za praskanje radi uporabljajo tudi fotelje in stole, kar pa jim ne dovolimo. Murka zelo rada sedi na moji pisalni mizi, ko delam za računalnikom, Bambi pa je rada z nami, ko gledamo televizijo, tako da spi na naših kolenih.

Varnost in čistoča: Strupenih rastlin v hiši nimamo, imamo pa trave, ki jih mačke rade grizejo. Električnih kablov in drugih naprav nimamo zaščitenih, ker jih ne zanimajo. Imamo dva mačja stranišča, ki jih pozimi čistimo vsak dan. Eno mačje stranišče je skrito pod stopnicami in tega imajo vsi najraje. Drugo stranišče je v kotu dnevne sobe, ki je v uporabi le, če so mačke v dnevni sobi zaprte (kar je potrebno, ker se Boj in Bambi ne razumeta).

Prehrana in čista voda: Kotiček za hranjenje je na oknu dnevne sobe in na oknu v kuhinji, da ni dostopno psu. Če so zdravi, dobijo samo brikete, ker večkrat ulovijo še kakšno miš. Žal včasih ulovijo tudi kakšno ptico. Ko je Bambi zbolela, so dobivali tudi mokro hrano v vrečkah, pa dietne brikete. Vsak dan dobijo veliko posodo sveže vode. Vemo, da jim mleko škoduje, tudi sami kravjega mleka ne pijemo. Vemo tudi za drugo hrano, ki mačkam škoduje, npr. čokolada in krompir, kar tudi ne marajo.

Higiena: Mačk ne krtačimo, ker so kratkodlake in ni potrebe. Tudi same mačke zelo skrbijo za svojo higieno. Žal ne skrbimo za njihovo zobno higieno, ker tega ne pustijo. Bambi ima samo še dva zoba, ker ji je veterinar bolne zobe odstranil.

Kastracija/sterilizacija: Maček je kastriran, mački pa sterilizirani.

Nalezljive bolezni in paraziti: Ko smo mačke dobili, so bili vsi cepljeni proti nalezljivim boleznim. Proti zajedavcem jih zaščitimo z ampulami, ki niso samo proti bolham in klopom, ampak tudi proti glistam.

Obisk veterinarja: Če se katera mačka poškoduje, gremo takoj k veterinarju. Če pa ima drisko ali bruha, počakamo dan ali dva, potem se posvetujemo z veterinarjem. Bambi je bila hudo poškodovana, ko smo jo dobili, in je uspešno prestala zahtevno operacijo na Veterinarski kliniki Zajc v Ljubljani. Bojči je nekje staknil globoko rano in se je en mesec zdravil pod nadzorom veterinarjev Veterinarskega doma Domžale. Murka pa ni bila zdravljena za mačji prehlad, ko je bila mladič, zato je prešel v kroničnega, ki se sedaj ne da več pozdraviti. Zato ima še vedno napade kihanja.

Druženje: Vse mačke se družijo le z domačimi, pred obiski pa se umaknejo. Zelo dobro se razumejo z domačim psom, boljše kot med seboj. Boj rad napada Bambi, zato se ga ta boji in piha, kadar gre mimo. Bambi se je pred kakšnim letom za en teden izgubila. Domov je prišla domov v strašnem stresu. Begala je sem in tja, hotela je spet uiti ven in se skrivati. Šele sčasoma se je umirila. Veliko strahov pa ima še iz časa, ko je bila prostoživeča mačka, kar sem že omenil. Najsrečnejša je, če je lahko sama z nami in psom.

Značaj in pomen: Vsaka mačka ima čisto drugačen značaj. Murka je zelo prijazna, včasih celo malo vsiljiva, Bambi je plašna in napadalna, Boj pa je zelo pogumen in neustrašen. Mačke in pes so naši družinski člani, zaradi katerih nam nikoli ni dolgčas in jih imamo zelo radi.

(6) ADNA: MAČEK ČILI

Imamo mačka z imenom Čili. Dobili smo ga od prijateljice. Naš maček je notranji in zunanji.

Spanje in umik: Spi v svoji postelji in tega prostora ne spreminja. Vedno spi tam. Poleti išče hladnejše koticke, pozimi pa je rad na toplem. Kadar želi mir, se umakne pod posteljo od staršev. Dostop ima tudi do višjih površin, kot so okenske police.

Igra: Rad se igra, najraje z lasmi. Praskalnika nima. Vsak dan se igram z njim kakšno uro in pol.

Varnost in čistoča: V hiši imamo zaščitene električne kable, vtičnice in druge naprave, da se ne bi poškodoval. Mačje stranišče čistimo vsak dan. V zvezi s tem ne opažamo kakšnega posebnega vedenja.

Prehrana in čista voda: Mačka hranimo zelo pogosto. Njegov kotiček za hranjenje je v kuhinji. Dajemo mu kupljeno suho in mokro hrano ter doma pripravljeno hrano. Stalno ima na razpolago svežo vodo. Menim, da je zunaj nehal loviti miši. Tudi ptic ne lovi. Kravje mleko mu škoduje, zato mu ga ne dajemo.

Higiena: Pogosto ga krtačimo. Navadil se je tudi na zobno higieno.

Kastracija/sterilizacija: Maček je kastriran.

Nalezljive bolezni in paraziti: Bil je cepljen proti mačjim nalezljivim boleznim, proti zajedavcem pa ni zaščiteno.

Obisk veterinarja: Če se kaj zgodi, gremo takoj k veterinarju. Imel je že mačji prehlad, a se je pozdravil.

Družabnost: Do drugih ljudi je prestrašen, navadil pa se je na nas. Če je pod stresom, se skriva za omaro.

Značaj in pomen: Njegov značaj bi opisala takole: je plašen, igriv in samotarski. Zelo sem navezana nanj.

(7) LARA: MAČEK TONE

Imamo mačka, ki mu je ime Tone. Dobili smo ga pri prijateljih. Imamo ga že eno leto, ne vemo pa, koliko je star. Naš maček je samo zunanji. Na travniku ima hiško, v kateri spi, v hišo pa ga ne spuščamo. Ta njegova hiška je dosti velika, prej je bila to vrtna uta ali lopa. Potem smo jo spraznili in dali tja noter praskalnik in posteljo za mačka. Še vedno pa so v njej neke stvari, tako da se tam lahko tudi skriva.

Spanje in umik: Kadar ga nismo zaprli v lopo, je spal zunaj pod mizo. Potem smo ga začeli ponoči zapirati v lopo, kjer ima svojo posteljo. Zapremo ga samo za čez noč, da ne spi zunaj pod mizo. Moja babi živi tam čisto zraven, odpira in zapira vrata in jo moti, ker mijavka. Celo leto spi na istem mestu. Kadar se hoče umakniti, spleza na drevo, gre pod kakšno grmovje ali pobegne stran. Hodil je tudi na okenske police, ki so blizu, a ga od tam spodimo, ker praska po oknih. Kako daleč se potepa? Ne gre prav daleč od doma, vedno se zadržuje v bližini. Ko ga pokličemo, malo počakamo in pride.

Igra: Najraje se igra z mišjo, ki jo ujame in umori. Potem začne delati prevale okoli nje. Miš prinese potem na dvorišče, kjer jo babica pospravi. Ulovi jo, a je ne poje, ampak se skozi igra z njo, dokler miš ne umre, pa se še potem se dolgo igra z njo. V svoji lopi ima na voljo tudi praskalnik. Malo ga lahko tudi božam, ampak mi ne

dovolijo prav veliko, ker lovi miši, da se ne bi kaj okužila. Ko se igram z njim, ima on hitro dosti igranja. Potem gre stran ali pa me začne praskati. Včasih mu ustreza, včasih pa tega sploh ne mara.

Varnost in čistoča: V mačji lopi imamo tudi mačje stranišče, ker je ponoči tam zaprt. Čistimo ga enkrat na dan.

Prehrana in čista voda: Njegov kotichek za hranjenje je v mačji lopi, zraven njegove postelje. Za posteljo ima škatlo, v kateri ima dekico in eno mehko blazino. Za jesti mu damo zjutraj in sicer dobi konzervo za mačke, nekaj podobnega pašteti, brikete pa ima ves čas na razpolago. Vodo mu zamenjamo vsak dan. Kot sem že omenila, lovi miši, vendar jih ne poje, ampak se le igra z njimi. Opazila sem tudi, da lovi tudi ptice, a so previsoko in jih nikoli ne ujame. Kravjega mleka mu ne dajemo. Slišali smo tudi, katera hrana mačkam škoduje.

Higiena: S sprimki dlake nima težav, ker je kratkodlak. Zato ga ne krtačimo. Za njegovo zobno higieno ne skrbimo.

Kastracija/sterilizacija: Maček je kastriran.

Nalezljive bolezni in paraziti: Ne vem, če je cepljen proti mačjim nalezljivim boleznim. Proti zajedavcem ima poleti ovratnico, tako da je zaščiten. Nič ne kiha in nima mačjega prehlada.

Obisk veterinarja: Enkrat se je zgodilo, da ga je napadla sosedova mačka. Takoj zjutraj, ko smo to opazili, smo ga peljali k veterinarju. Pri poškodbah ga takoj peljemo k veterinarju. Drugače pa še ni bil bolan.

Družanost: Če pozna človeka, rad vidi, da ga kdo malo poboža. Otroke ima tudi rad, če so do njega prijazni. Odraslih pa se boji, če jih ne pozna. Drugih živali pri hiši nimamo. S sosedovim psom se ne družijo, ker ga je enkrat skoraj napadel. Na srečo je bil zunaj moj dedek, da je napad preprečil in psa spodil. Drugače ima eno sosedovo mačko, s katero se kdaj pa kdaj družijo, drugih živali pa ni v bližini razen miši in ptic.

Značaj in pomen: Moj maček je zelo prijazen in igriv. Zelo skrbi za čistočo, saj se veliko umiva. Ko nas ni, se veliko igra, ko pa ga gledamo, se umiva in čisti. Maček mi dosti pomeni.

(8) ZOJA: MAČKA ROKSI

Doma imamo mačko, ki ji je ime Roksi. Bila je zavržena kot mladič skupaj z svojimi bratci. Mame muce ni bilo. Potem jih je našel prijazen gospod. Zgleda, da je imela za sabo težko obdobje in posledica tega je, da je plašna. A je zanimivo, da ni plašna, ko je lačna. Januarja letos bo eno leto, odkar je pri nas. Naša mačka je samo notranja, ker smo blizu prometnih cest in ne more biti spuščena zunaj. Ker pa je bila prej zunanja, bi zelo rada šla ven ali na balkon, a ji ne pustimo.

Spanje in umik: Najpogosteje spi v moji postelji, drugače pa na okenski polici, kjer ima mehko blazino. Ima tudi svojo posteljo, a je ne mara preveč. Celo leto spi enako. Kadar se hoče umakniti, se skriva v omaro. Zelo rada je na okenski polici, kjer opazuje, kaj se dogaja zunaj.

Igra: Moja mačka zelo hitro teče po naši hiši, ali pa se igra z žogicami ali elastikami za lase. A teh gumic ji ne pustimo, da se nebi zadušila. Za praskanje ima na razpolago praskalno drevo. Z njo se igram vsak dan kakšno uro. Zelo se rada igram z njo. Rada ima, da jo kdo boža.

Varnost in čistoča: V stanovanju smo vse nevarne stvari zaščitili, da se mačka ne bi kje kaj poškodovala, pa rože smo tudi umaknili, ker jih je hotela jesti. Da ne uide ven, imamo pri oknih zaščitne mreže, ne pa na balkonu. Zato je na balkon ne spuščamo, čeprav je precej visoko. Mačje stranišče čistimo vsak dan.

Prehrana in čista voda: V kuhinji ima hrano in vodo, ki jo menjamo vsak dan. Zjutraj in zvečer dobiva kupljeno mokro hrano, popoldne pa, če je lačna in mijavka, ji damo malo briketov. Kravjega mleka ji ne dajemo. Slišali smo tudi že za hrano, ki mačkam škoduje. Vsak dan dobi svežo vodo.

Higiena: Ker je mačka dolgodlaka, jo češemo enkrat do dvakrat na teden. Zato s sprimki dlake nima problemov. Za njeno zobno higieno ne skrbimo.

Kastracija/sterilizacija: Mačka je sterilizirana in nima mladičev.

Nalezljive bolezni in paraziti: Naša mačka je cepljena proti mačjim nalezljivim boleznim. Ko smo jo dobili, je imela bolhe, ki smo jih potem iztrebili. Mačjega prehlada ni imela.

Obisk veterinarja: Mačka še ni bila bolna. Enkrat do dvakrat na leto jo peljemo k veterinarju na veterinarski pregled.

Družanost: Mačka zbeži, če pridejo ljudje, ki jih ne pozna. Npr. če pride moja teta ali stric, se takoj skriva, ker jih ne vidi tolikokrat, družbo domačih pa ima zelo rada. Drugih živali nimamo, tako da nima nobene druge živalske družbe. Kadar pa pridejo gostje, se skriva.

Značaj in pomen: Naša mačka je prijazna, plaha in previdna. Zelo je čista. Po božanju se po navadi umiva. Meni je zelo pomembna za druženje, saj bi bilo zelo prazno, če je ne bi bilo.

(9) VIKTORIJA: MAČKA ČILI

Imamo mačko z imenom Čili. Dobili smo jo pri prijateljici. Mačka je stara 4,5 leta, imamo pa jo 4 leta. Mačka je notranja, a gre rada tudi ven na dvorišče. Drugam pa ne hodi.

Spanje in umik: Spi najpogosteje na eni mizi v dnevni sobi ali na praskalniku, ki se tudi nahaja v dnevni sobi. Poleti spi na hodniku ali na praskalniku. Če želi mir, če je kje preglasno, se umakne v sušilno sobo, kjer ni nobenih oken, predvsem pa je tam bolj tiho. Včasih se skriva v luknjo na praskalniku. Zelo rada gre na okensko polico, da skozi okno opazuje, kaj se dogaja zunaj.

Igra: Ponavadi se igra z žogicami z zvončki ali pa z igračkami na palčkah. Oči dela od doma, tako da je dopoldne z njim, jaz pa se z njo igram zvečer kakšne pol ure ali več.

Varnost in čistoča: Električnih kablov v stanovanju nismo zaščitili, ker so pod mizo in je ne zanimajo. Čistila pa imamo spravljena v zaprtih omarah. Mačje stranišče čistimo večkrat na dan. Nahaja se v kopalnici, tako da je malo skrito.

Prehrana in čista voda: Njen kotiček za hranjenje je zraven kavča v dnevni sobi. Hranimo jo vsako jutro in vsak večer. Dajemo ji brikete, pa domačo hrano, kakšne mesne ostanke. Miši ne lovi. Opazila pa sem, da lovi ptice. Enkrat ji je to tudi uspelo, tako da je mrtvo ptico prinesla v mojo sobo. Svežo vodo ima stalno na razpolago. Kravjega mleka ne pije, saj vemo, da to mačkam škoduje, pa tudi začinjena hrana.

Higiena: Mačko krtačimo vsak dan, ker je dolgodlaka. Enkrat je imela neke ostanke na zobeh, pa smo jih odstranili, drugače pa ji zob ne čistimo.

Kastracija/sterilizacija: Mačka je sterilizirana.

Nalezljive bolezni in paraziti: Proti nalezljivim mačjim boleznim je bila cepljena, preden smo jo dobili. Na pol leta gremo k veterinarju, da dobimo ampule in tablete proti zajedavcem.

Obisk veterinarja: Mačjega prehlada ni imela. Če bruha, počakamo dan ali dva in če ni bolje, gremo k veterinarju. Poškodovana še ni bila, le včasih ima drisko ali bruha. Takrat gremo k veterinarju, če ni bolje.

Družabnost: Mačka se zelo rada družijo z ljudmi. Ko pridejo obiski, gre k njim, da jih spozna. Drugih živali nimamo pri hiši. S sosedom psom se ne razume, zato pred njim zbeži in se skriva v grmovje.

Značaj in pomen: Naša mačka je zelo pogumna, igriva, prijazna in čista. Meni pomeni dobro družbo. Dobila sem jo med epidemijo covid-19, ker sem bila sama doma, ker sem edinka. Potem sem dobila muco, da sem imela družbo. Vse naloge sem takrat naredila zelo hitro, da sem imela veliko prostega časa, mami in oči pa sta bila v službi. Družba moje muce mi je še vedno zelo pomembna.

PRILOGA 2: POGOVORI O SKRBI ZA MAČKE S STANOVALCI DOMA UPOKOJENCEV DOMŽALE

V Domu upokojencev Domžale smo se 7. februarja 2025 pogovarjale s stanovalci, ki so bili večinoma stari več kot 80 let. Zanimalo nas je predvsem, kako so skrbeli za mačke v času svojega otroštva. Kraji, ki jih navajamo v nadaljevanju poleg njihovega imena in starosti, so kraji njihovega otroštva.

FRANCKA, 86 let, Limbarska Gora

Mačke v otroštvu: Ker smo imeli veliko kmetijo, smo imeli veliko muck. Povprečno jih je bilo od 5 do 10. Takrat smo rabili muce, da so lovile miši. Imeli smo veliko živali, konje itd., tam so bile živali doma. Brat ima še sedaj deset mačk. Vse očistijo, nobene miške ni. Mačke so živele okoli hiše in v hlevu, a so smele tudi v hišo.

Prostor za spanje in prehrana mačk: Pozimi so spale na podstrešju, poleti pa, kjer je bilo. Jedle so skoraj tako kot ljudje. Lovile so tudi miši; to je bilo veselje, če so kakšno ujele. Vsako jutro po molži krav so muce najprej dobile mleko. Ko so se najedle, so šle spet po svoje, počivat ali kam drugam. Imele so poseben prostor za hrano, bila je to lepa hiška kot uta. Voda je bila od jutra do večera vedno pripravljena. Ta uta je bila ob hlevu, kjer je bila voda, da so se lahko napile, kadar so hotele. Hrane in pijače niso imele nikoli premalo. Velik in globok vodnjak je bil ob našem hlevu.

Veterinarska oskrba: Vse muce smo dali cepiti, zato ni nobena umrla. Bile so tudi zaščitene proti zajedavcem, saj smo jih imeli pri zdravniku. Poškodbe so bile. Če je več živali skupaj, se skregajo. Potem so bili tudi že avtomobili. Če se je kaj takega zgodilo, smo žival peljali k zdravniku.

Razmnoževanje in mladiči: Vse mačke so bile sterilizirane. Tako kot tale moja ljubica (pokaže svojo mačko na sliki). Če govorim za nazaj, smo mačke tudi oddali. Ko je mačka skotila, so bili mladički kot dojenčki. Običajno je imela mačka tri ali štiri mladičke, tudi pet. Mama muca je zelo lepo skrbela zanje.

Odnos do mačk nekoč in danes: Odnos do mačk v mojem otroštvu je bil lepši kot danes. Danes zelo slabo delajo z živalmi, z mucami, s kužki, tako da sem prav žalostna. Na naši kmetiji smo imeli res radi mucke, posebno otroci. Mačke smo imeli v naročju. Bilo nas je 13 otrok. Vsi smo imeli veliko veselja z živalmi. Imeli smo tudi dva kužka. Tudi moji nečaki sedaj imajo veliko živali. Mačke so bile mačke pri hiši tudi za pomoč, da so lovile miši. Zaradi mačk nismo nikoli imeli miši in tudi sedaj jih nimajo. Mačke so bile eno in drugo: za razvajanje in za lovljenje miši.

Pred odhodom v Dom upokojencev: Ja, to belo mačko sem imela, a je nimam tukaj, ampak je v naši hiši, ki je 10 minut stran. Tale muca je drugače že sedem let pri nas. Ime ji je Dida. Kamorkoli grem, gleda za mano, kod hodim. Vse živali čutijo bolečino, če jih tepejo, tako kot ljudje. Imela sem kmetijsko šolo in sem se dosti ukvarjala z vsemi živalmi od A do Ž, pa sem bila vedno zelo žalostna, ko sem videla, kako so kmetje s šibami topli vole. To je bilo zelo hudo.

Mačke v Domu upokojencev: Tukaj so mačke zunaj. So zelo prijazne. Usedejo se na hojco in gremo z njimi naprej.

MIRA, starost 84 let, Tordinci pri Vinkovcih na Hrvaškem

Mačke v otroštvu: Moja mami je vedno imela mačke. Včasih smo imeli dve ali tri. Mačke so smele v hišo, a v hiši niso nikoli ostale. Zunanje so bile.

Spanje in prehrana mačk: Mačke so si same izbrale ležišče. Kjer so si našle svoje ležišče, tam so spale. Za hrano so imele zunaj krožnik. Lovile so miši, če so jih le lahko ulovile. Dajali smo jim tudi mleko. Mama jih je hranila. Pitno vodo sem jaz nosila iz vasi. Reka je bila blizu, a tja nikoli niso šle.

Veterinarska oskrba: Mačke smo redno dali cepiti proti nalezljivim boleznim. To se je moralo. Niso pa bile zaščitene proti zajedavcem, ker so bile vedno zdrave. Mama jih je hranila, zanje je prav po materinsko skrbela, tako da nismo imeli težav. Mačke nikoli niso bile poškodovane niti bolne.

Razmnoževanje: Imeli smo eno mačko. Ko je ta rodila, so drugi že čakali na njene mladičke, da jih je mama oddala. Drugače nismo niti vedeli, kje jih je skotila. Pri nas so bile mačke same zase. Vse mladiče smo oddali.

Odnos do mačk nekoč in danes: Mačke smo imeli radi, razvajali smo jih in božali. Mačke so bile zelo zadovoljne. Šle so, kamor so hotele, prišle so v hišo, kadar so hotele, za spanje so našle svoj kotiček. Z njimi nismo imeli nobenih težav. Vsaka hiša je imela svojo mačko. Imeli smo tudi enega mačka, ki je odšel, ko je odrasel in se ni več vrnil.

Mačke v Domu upokojencev: To mačko sem dobila tukaj, v Domu upokojencev. Meni mačka pomeni vse. Imam jo zelo rada. Jaz je ne kličem po imenu, ki so ji ga dali, ampak ji rečem: »Maca, moja maca, zlata maca.«

CIRIL, 64 let, Ljubljana

V otroštvu sem živel v hiši v mestnem okolju, v Ljubljani. Doma smo imeli dva mačka sedem ali osem let. Imeli smo jih za hišna ljubljenska, sta pa tudi lovila miši.

Spanje in prehrana

Čez dan sta bila mačka zunaj, zvečer pa sta prišla v hišo. Spala sta v svoji košari. Včasih smo ju tudi krtačili. Hranili smo ju z ostanki hrane, pila sta tudi mleko. Zjutraj in zvečer smo jima dali jesti, drugače pa sta se sama prehranjevala. Lovila sta miši.

Veterinarska oskrba

K veterinarju smo šli, ko sta imela poškodbo zaradi mačjih bojev. Takrat še ni bilo tako običajno, da bi dajali mačke cepiti. Zato niso bile cepljene proti nalezljivim mačjim boleznim, niti niso bile zaščitene proti zajedavcem. Ko sta bila zunaj, nista bila nič bolna. Če sta se kdaj slabo počutila, sta dva dni bolj ležala, potem pa sta prišla k sebi. Zaradi tega nismo šli k veterinarju.

Razmnoževanje in mladiči

Mačka ni bila sterilizirana. Mačka je imela dvakrat mladiče. Te smo obdržali, štiri je imela. Nekaj jih je pobrala cesta, avto jih je povozil. Samo dvakrat je imela mladiče, potem pa je mačka izginila. Ne vem, ali je tudi njo avto povozil, ni jo bilo več.

Odnos do mačk nekoč

Eni so imeli mačke radi, eni pa ne. Če si imel mačke, si jih imel rad. Mi smo jih imeli radi. Eni otroci pa so jih vzeli, pa so jih potem pustili na cesti.

Druge zgodbe

Kasneje smo imeli mačko Piko. To smo pa dali sterilizirati. Pri stari mami, ki je bila doma v Beli krajini, so mačke spale v hlevu. Mi smo se preselili v Ljubljano.

Mačke v Domu upokojencev

Tukaj v domu upokojencev imamo tudi mačke: črno, pisano in sivo muco. Zanje skrbijo stanovalci doma.

SKUPINSKI INTERVJU

Mačke v otroštvu

Marjana, 87 let, Trzin: Imeli smo mačke, pse, ovčke, račke. Soseba je našo mačko zaprla, da ji je polovila vse miši, potem pa jo je čez en teden izpustila. Pa je muca takoj vedela, kam mora domov iti.

Stanislava, 87 let, Škocjan pri Novem mestu: Mačke smo imeli, tudi miši. Mačke smo imeli otroci zelo radi. Jaz sem samo gledala, kdaj bo mačka imela mladiče, ker se je skrivala. Doma so bili zelo hudi name, ker sem stalno hodila za mačko in gledala, kam bo šla. Ko pa je skotila mladičke, sem bila ves čas pri njih. Težko je povedati, koliko veselja je bilo. Trije mački so bili doma, kakšen pa je tudi odšel. Mački so lahko šli tudi v hišo. Najraje so ležali na peči.

Milan, 87 let, Straža pri Moravčah: Na deželi je vsaka hiša imela mačke, tako smo jih imeli tudi pri nas. Ponavadi smo imeli enega ali dva. Pri nas ni bilo omejitev, bili so ali v hiši ali zunaj. Večinoma so se obdržali, včasih pa je kakšen tudi izginil kam in ga ni bilo nazaj.

Štefanija, 79 let, Ocinje pri Rogaševcih: Ko sem bila še majhna, smo imeli eno mačko z dolgo dlako. Ko je imela mladiče, so bili mladički tako luštni. Mačka jih ni prinesla dol, da bi jih takoj videli. Šele potem, ko so že hodili, jih je prinesla dol. Imeli smo staro kuhinjo. Ko ji je eden ušel v kuhinjo, je prišla do njega, ga prijela za vrat in ga

stresla, češ da ne sme v kuhinjo. Navadila jih je, da niso hodili v kuhinjo. Mački so prišli na okno, kjer so praskali, naj pridem ven. Potem smo jih pa božali.

Marija, 89 let, Mala Lašna nad Lukovico: Ko smo bili otroci majhni, smo imeli mucke. Bili so zunaj in tudi znotraj hiše. Če smo šli na njivo, so šli mucki z nami na njivo, pa so tam miške lovili. Imeli smo tri ali štiri mačke. Drugače raje vidim, da so mačke zunaj kot pa znotraj.

Kristina, 89 let, Krtina: V otroštvu smo imeli mačke, psa, kravo. Zjutraj so mački najbolj čakali, kdaj bodo od krave dobili še toplo mleko. Pri hiši so bile nekoč mačke predvsem zato, da so lovile miši.

Spanje in prehrana

Marjana, 87 let, Trzin: Pri nas je mačka spala na notranji strani okna. Vedno je prišla zvečer na okno, da smo ga odprli, potem pa je tam na oknu spala. Najrajši je jedla miši, ki jih je sama ulovila. Pila je tudi mleko in jedla kakšno meso, če ga je le dobila, kakšno klobaso je rada pojedla, če smo jo ji dali. Vodo je vedno dobila pri vodnjaku, ker še ni bilo vodovoda. Vodnjak je oče skopal 15 metrov v globino, da je dobil talno vodo. Tam so tudi živali dobile vodo.

Stanislava, 87 let, Škocjan pri Novem mestu: Mucki so najrajši spali na peči, pri meni. Tudi jaz sem bila rada na peči. Lovili so miške, meso od zajčkov je pa tudi bilo pri hiši, ker je bil ata lovec. Tega so imele zelo radi. Pa mleko so mački čakali pred hlevom, da so dobili še toplega. Voda je bila tako ali tako vedno na razpolago.

Milan, 87 let, Straža pri Moravčah: Pri nas je bilo enako. Mački so spali znotraj hiše za pečjo, na čelešniku. Čelešnik je stopnička pri krušni peči. Krušne peči so bile vedno v kotu hiše, potem pa so imele dostop z ene ali dveh strani preko čelešnika, stopničke. Lahko pa so spali tudi zunaj, nad hlevom. Poleti so bili mački rajši zunaj. Hrana za mačke je bila taka, kakršna je bila takrat v navadi: mleko zjutraj, ko je mama pomolzla. Če je lahko, je maček tudi kaj ukradel, npr. če so bile klobase prenzko obešene. Pa kakšno meso smo jim vrgli, a mesa je bilo takrat malo, edino kadar so klali, drugače pa ne. Vodo so imele v koritu za živino, posebej za mačka pa ni bilo posode.

Štefanija, 79 let, Ocinje pri Rogoševcih: Tako je bilo tudi pri nas. Mačke so rade pile mleko. Ko so bili mucki še bolj majhni, jih je mačka dojila, bili so trije. Kasneje smo jim začeli dajati mleko. Mačka je mucke učila piti mleko. Mucka je dala na rob, da je polizal, kakšno je mleko. Tako jih je navadila. Pojedle so tudi tisto, kar je ostalo, ko smo piščanca klali.

V Prekmurju so delali slamnate košare, pa so tudi nam naredili takšno veliko košaro, da so v njej spale mačke. Preden so šle v košaro spat, so šle ven, da so se spraznile, potem pa so spale v košari. Tako zelo lepo so bile naučene.

Marija, 89 let, Mala Lašna nad Lukovico: Prehrana mačk je bila mleko in miške, če so jih ulovile. Hranili smo jih z mlekom zjutraj, ko smo pomolzli. Če so ujele miši, so se tudi igrale z njimi, če pa je hotela miška uiti, so hitro stekle za njo. Navsezadnje pa so jo spravile. Pri nas so jedle tudi ostanke naše hrane, če so bili. Pozimi so spale na toplem v hlevu in na senu, poleti pa zunaj.

Kristina, 89 let, Krtina: Dva mačka sta spala vedno v hlevu v koritu, kjer je krava imela za jesti reznico. Krave in mačke so se razumele. Hrana mačk pa je bilo mleko. Zjutraj so prav čakale, kdaj bo mama pomolzla, da bodo dobile mleko. Rade so jedle tudi hrano, ki smo jo mi jedli. Tudi one so jedle, če je kaj ostalo. Nekoč je bilo čisto drugače kot danes. To vidimo že pri hrani, koliko jo danes kupujemo za mačke. Takrat so bile bolj odvisne od sebe. Bolj so lovile miši. Eni mački so miške prinesli na prag pokazat, kaj so ulovili. Danes pa jim hrano kupujemo. Meni hčerka reče, da več zapravim za mačke kot zase.

Veterinarska oskrba

Marjana, 87 let, Trzin: Mački so bili včasih tudi poškodovani. Ena mačka je imela poškodovano tačko, včasih pa so bile poškodbe, ker so se mački stopli. Takrat nismo šli k veterinarju, če je bil maček poškodovan. Imeli pa smo soseda zdravnika, tako da nam je on povedal, kaj naj naredimo. Mačke smo veliko česali in če jih čohaš, gre vse ven. Kot tukaj, ko sem mucku odtrgala klopa. Ko sem mu ga dala stran, je bil tako vesel, da je kar splezal name. Srbelo ga je, pa si ni mogel sam pomagati. Če skrbiš za mačka, je hvaležen tako kot kužek.

Stanislava, 87 let, Škocjan pri Novem mestu: Ne spomnim se, da bi bili mački kdaj bolni. Bili so zdravi. Dali smo jim jesti, kolikor smo lahko. Hranili smo jih z mesom, z mlekom, pa miške so lovili. Radi so bili tudi v hlevu. Če so slučajno imeli bolhe, se je dobil nek prašek, da se jih je z njim poštupalo in je vse zginilo. K veterinarju takrat nismo hodili. Takrat ni bilo toliko mačjih nalezljivih bolezni oziroma sploh nismo vedeli zanje.

Milan, 87 let, Straža pri Moravčah: V času mojega otroštva se ni pazilo na to. Ne spomnim se, da bi bil kdaj kakšen maček poškodovan ali bolan. Enkrat sem videl nekje na Dolenjskem, da je imel maček zlomljeno nogo in kako je s tremi nogami plezal po drevesih. Takrat ni bilo veterinarjev tako kot danes. Še na misel nam ni prišlo, da bi šli zaradi mačkov k veterinarju. Takrat na mačke niso pazili.

Štefanija, 79 let, Ocinje pri Rogoševcih: K veterinarju se takrat ni hodilo. Proti bolham je mama včasih z nečim pošpricala košaro, da jo je razkužila.

Marija, 89 let, Mala Lašna nad Lukovico: Tudi pri nas ni bilo nič drugače. Zdi se mi, da nekoč ni bilo toliko bolh in klopov, kolikor jih je sedaj. Bile so zelo hude zime, pa je čez zimo vse to pomrlo. Sedaj pa ostane, tako da

lahko januarja dobiš klopa. Ne spomnim se, da bi bila pri nas kdaj kakšna žival bolna ali bila poškodovana. Veterinar je prišel samo h kravam, če je bilo potrebno. Mački pa so bili zdravi.

Kristina, 89 let, Krtina: Enkrat si je mačka poškodovala tačko, ampak takrat so rekli: »Saj maček se vedno zliže.« Niso nič urgirali, niso šli k veterinarju. Pa si je res sama pozdravila tačko. Da bi mačke kaj razkuževali zaradi bolh in klopov, se ne spomnim.

Razmnoževanje in mladiči

Marjana, 87 let, Trzin: Mačke niso bile sterilizirane. Eno muco smo imeli 19 let. Ko je imela mlade, smo jih imeli vsi zelo radi, samo mama ni pustila, da bi jih sem pa tja prenašali, pa tudi muca ni pustila. Na podstrešju jih je imela. Vse mladiče smo razdajali, pošenkali, če jih je kdo hotel imeti. Drugače pa smo jih imeli doma.

Stanislava, 87 let, Škocjan pri Novem mestu: Mačke niso bile sterilizirane. Tudi pri nas smo imeli kar dosti mladičev, a smo jih zmeraj oddali takšnim, ki jih niso imeli. Bilo je veliko takih, ki so vedeli, kako luštne mucke imamo, pa smo jih oddali, nekaj pa smo jih imeli zmeraj tudi doma.

Milan, 87 let, Straža pri Moravčah: Mačke niso bile sterilizirane. Imeli so jih pri vsaki hiši in če jih je bilo preveč, so jih pobili. V glavnem so jih utopili.

Štefanija, 79 let, Ocinje pri Rogoševcih: Mačke niso bile sterilizirane. Ena mlada muca je hodila okoli svoje mladičke in jo lizala. Pa je naš ata to videl in ji je nekaj prinesel, da ji je mačke na kupček dal. Potem je malega lizala lizala, dokler ni prišel k sebi. Mačka ga je pozdravila.

Ko sem enkrat prišla iz hiše, sem videla moškega, ki je hotel udariti mladiče, da bi jih pokončal. Pa je mačka skočila vanj in ga zagrabila za koleno. Tako je branila svoje mladičke, mladički pa so le prestrašeno gledali. Mačka je kar renčala na njega. Bili smo na stanovanju pri avtomehaniku. Ko je prišel ta moški in je videl mačke na drevesu, je rekel mehaniku, naj mačke stran spravi, drugače ne bo več pripeljal popravljat avta. Mehanik pa je rekel, da ga to ne zanima, naj pusti žival pri miru. Tisti moški potem ni nikoli več prišel.

Ko sta bili dve že veliki mački, je ena šla k sosedu, kjer so že imeli enega mačka. Potem je tam tudi ostala. Dva mladiča pa je mačka nekam odpeljala in potem sta sama prišla domov. En večer smo slišali praskanje po vratih, pa sta ta mlada dva mucka nazaj prišla. Bila sta zelo sestradana. Stara mačka je potem umrla, ne vem kako. Potem pa sta ta dva mačka dolgo ostala pri hiši.

Marija, 89 let, Mala Lašna nad Lukovico: Mačke niso bile sterilizirane. Mi nismo imeli prav veliko mačk, samo dva. Ko so bili mladiči, smo jih razdajali. Ko smo bili otroci, smo mladiče nosili vsepovsod. Imeli smo jih radi.

Kristina, 89 let, Krtina: Mačke niso bile sterilizirane. Včasih so veliko mladičkov utopili. Spomnim se, da so mulci mladičke zmetali v en sod in jih utopili. Tudi naše. Da se jih ni preveč zaredilo, so jih tako pokončali. Sedaj na srečo tega ni več.

Ali so imeli mačke, preden so prišli v dom?

Stanislava, 87 let, Škocjan pri Novem mestu: Še sedaj imamo doma 25 let starega mačka Mikija. Takšen je kot en medvedek. Sosedje so ga vrgli čez ograjo, ko je bil še čisto majhen. Moja sestra je to videla, ga vzela in me poklicala. Bil je še čisto majhen, komaj je noge prestavljal. Imeli smo tam eno hišico, kamor smo ga dali. Vsi smo mu nosili mleko. Potem je ostal pri hiši, ampak ni šel nikamor, v glavnem je bil samo znotraj. Če je šel ven, je hitro prišel nazaj. Zdaj je star že 25 let. Ko pridemo domov, se zna pogovarjati z nami. To je takšen muc, da se usede in govori. Zmerja me, zakaj sem šla od doma, ker me pogreša. Potem ga vzamem k sebi, ga božam, a ve, da nisem več prava. Potem pa skoči dol in me gleda postrani.

Za našega muca skrbi hčerka moje sestre. Vsak dan zjutraj ga hodi hraniti, popoldne pa grejo vsi k njemu. Ko prideva z možem domov, je hiša ogrevana. Pa vprašam nečakinjo: »Polonca, zakaj pa imaš centralno prižgano?« Pa reče: »Ali bo Miki v mrazu?« Samo ta mucek sam živi v naši hiši. Znotraj ima tudi peskovnik. Ko vidi, da bomo šli od doma, že leti noter.

Milan, 87 let, Straža pri Moravčah: Imam približno skozi enak odnos do mačk - kot prej, ko sem bil še otrok, tako še sedaj. Meni ni nobena žival v napoto, ne mačka, ne pes, ne kdorkoli.

Marija, 89 let, Mala Lašna nad Lukovico: Preden sem prišla sem, sem stanovala pri njih, ki so imeli na začetku psa in tudi muco, potem pa nič več.

Kristina, 89 let, Krtina: Doma imam še vedno mačke. Sin, ki je ostal doma, ima tri muce in dva psa. Ko pridem domov, me najprej sploh ne opazijo, ko pa sem eno uro doma, pridejo k meni.

Mačke v Domu upokojencev

Marjana, 87 let, Trzin: Tukaj imamo mucke. Spravijo se na voziček, pa pride drugi pa ga odrine, pa spet drugi gre na voziček. Potem pa, ko se srečamo, je en črn mucek pri drugi, čim mene zagleda, pa gre k meni. Ravno danes pa je od mene šel, ko se je najedel, k njej. Na vrtu so svobodni. Kakšnega tudi povozi avto. Zadnjič je povozil enega mladega mucka. Ta črni muc pa je ves poklamljan, ker se tepe s starejšimi mačkami.

Štefanija, 79 let, Ocinje pri Rogoševcih: Domske mucke božam. Zdaj imam tudi ptičke, pa jih mucki z zanimanjem gledajo. Ptički priletijo na zemljo, maček pa bum med njih, ptički pa zbežijo. Maček ne pozabi človeka. V domu je bilo devet muckov, sedaj pa so tukaj le še trije.

Marija, 89 let, Mala Lašna nad Lukovico: Trije mucki so zunaj na dvorišču. Nič niso zaprti. Okrog in krog pa je cesta. Ko grem ven z vozičkom, tudi mucek takoj pride. Ko sem jeseni zunaj sedela, mi je muc eno uro spal v naročju. Dva je avto povozil, enega pa so našli ob steni, je poginil.

Kristina, 89 let, Krtina: Tukaj imajo že dolgo časa mačke. Imajo posodice, kjer dobijo za jesti. Trije so. Ko sem imela drug voziček in sem šla po vrtu, je mucek k meni prišel, se usedel na voziček in se peljal. Mucki nas spominjajo na dom.

Druge zgodbe

Marjana, 87 let, Trzin: Muco smo imeli 19 let. Oče jo je peljal čisto na drug konec, pa je prej prišla na prag domov, kakor oče. Dobro je vedela, kje je bila, ko je bila majhna. Potem, ko smo se preselili v Ljubljano, smo mucka vzeli s seboj. Dan ali dva je še ostal z nami, tretji dan ga že ni bilo več. Potreboval je 14 dni, da je prišel od tam, kjer smo mi prej stanovali, nazaj točno k isti hiši, kjer smo živeli prej. Kakšen instinkt imajo. Čez tri tedne pa je bratova žena klicala, da je naš muc prišel nazaj. Potem je pri njih tudi ostal.

Stanislava, 87 let, Škocjan pri Novem mestu: Mi smo imeli mačke zelo radi. Enkrat se je pri nas ujel mišek, pa sem ga nesla na vrt. Mucek je prišel za mano. Milan ga je zadržal, da sem lahko spustila miško. Ta je zletela v grmovje, maček je tekel za njo, a je ni ujel. Tako hitro je letela, meni pa se je to zdelo tako lepo.

Štefanija, 79 let, Ocinje pri Rogoševcih: Imeli so tudi velikega psa. Mačka je sedela visoko nad njim, da je ni dosegel, pes je pa lajal in lajal. Trije mucki so pa za njo sedeli in gledali, mi pa smo se jim smejali. Ko sem šla delat na Koroško, je mačka ostala doma, pa je mama rekla, da me je mucka zelo iskala. Potem jo je eden z mopedom povozil, tako da sem jokala. Ravno tako je rada živela, kot da bi bila človek.